Нобэ йокIуэкI сабий зеиншэхэм ядэIэпыкъуным теухуа республикэпсо щIыхьэху

ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

КЪР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

АДЫГЕ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

№139 (21.297) ● 2008 гъэм бадзэуэгъуэм (июлым) и 19, щэбэт ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр соми 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

ТОМЧАК Юрий:

Кърикlуэр наlуэу лэжьыгъэ пыухыкlахэр щегъэкlуэкlыпхъэ зэманщ

Къэбэрдей-Балъкъэрым и социально-экономикэ зыужьыныгъэм и лъабжьэр жылагъуэ зэпIэзэрыныгъэ къызэгъэпэ щIыныщ, жылагъуэ шынагъуэншагъэр хъумэныщ. Ар елъытаг, жылагъуэм, властымрэ хабзэхъумэ органхэмрэ зэгъэуIуэу зэрызэдэлажьэм, къыхагъэщащ 2008 гъэм и япэ илъэсныкъуэм кърикIуахэм ятеуцууагъэ КъБР-м щыIэ МВД-м и коллегием иригъэкIуэжа зэIущIэм къыщыпсэлъахэм.

АБЫ ХЭТАЩ КъБР-м и Президент **Къанокъуэ Арсен**, УФ-м и Президентым и полномочнэ лIыкIуэу Ипщэ федеральнэ округым щыIэм и Аппаратым и федеральнэ инспектор нэхъыщхьэу КъБР-м щыIэ **Меркулов Александр**, Парламентым и Унафэщl **Бечелов Ильяс**, Урысейм Щыналъэ щIыналъэмкIэ и федеральнэ Iуэхущапlэм и Управленэу КъБР-м щыIэм и унафэщI **Сердюк Владимир**, КъБР-м и прокурор **Жариков Олег**, УФ-м и Прокуратурэм и следственнэ комитету КъБР-м щыIэм и унафэщI **Устэ Владимир**, КъБР-м и адрей хабзэхъумэ Iэнатlэхэм я лIыкIуэхэр.

ЗэIущIэр иригъэкIуэкIащ Къэрал кIуэцI Iуэхуэхмкlэ министру КъБР-м щыIэ **Томчак Юрий**.

(КIэухыр 2-нэ нап.)

ЩIалэгъуалэ палатэм зэфIагъэкIахэр къепщытэж

КъБР-м и Парламентым деж щыIэ ЩIалэгъуалэ палатэм и зи чэзу зэIущIэм щыхэплащ Iуэхугъуипщым. Абы и лэжьыгъэм хэтащ КъБР-м и Парламентым ЩIэнхабзэмкIэ, спортымкIэ, туризмэмкIэ, щыхуэгъэ хъыбарегъащIэ Iэнатlэхэмкlэ и комитетым и унафэщI Iэпщэ Заур.

ЩIАЛЭГЪУАЛЭ палат эм и унафэщI Бештокъуэ Беслъэн жиIащ псом япэ иригъэщу комиссэр зыхэплъэн хуейр КъБР-м и Президентым, Республикэм и Парламентым Зэрызыхуигъэзащ къыщIэтэ Iуэхугъуэхэр гъэзэщIэным щIалэгъуалэм и зэфIэкIыу хильхьэфынур зэрыарар. ЗэIущIэм щедзэуащ КъэбэрдейБалъкъэрым законхэр кьыдэзыгъэкI и орган нэхъыщхьэр ильэс 70 зэрырикъ уам теухуауэ Iуэхугъуэхэр гъэзэщIа зэрыхьуам.

ЩIалэгъуалэ палатэм хэтхэр тепсэлъыхьащ «Законхэр зэхэлъхьэныкlэ си жэрдэмыр» зэпеуэм зыхуагъахьэзырым и лъэныкъуэкIэ лэжьакIуэ гупхэм зэфIагъэкIахэм, «Нэгъэщlэхэр Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ щIэту Налшык Абхъазым и щIэр зезыхь утыкушхуэм дыгъуасэ республикэпсо пэкIу щрагъэкIуэкIащ.

Ар къызэрагъэпэщащ щIыхун 140-рэ апхуэдэ гугъуехьхэм хэхуауэ щытащ.

Хуэдитlкlэ

Киев щIакхъуэхэм я уасэхэр зэуэ хуэдитlкlэ щыдэуеящ. Иджы щIыхь къызэрыгъэкIэм яшх щIакхъуэр Урысейм и ахъшэхэм тещIыхьауэ сом 15-18 и уасэщ.

Апхуэдэ дыдэу дэуеящ нэхъ щIакхъуэ лъапIэхэм я уасэри. Властхэм зэрыжаIэмкIэ, къэралым ахъшэ хIлъхьэнущ щIакхъуэ пуд щыIэным.

Гуэлым и щIагъыр

Улан-Удэ нагъэсащ «Батиекаф» лIэужьыгъэщIэхэр.

Псы щIагъэр джыным хуащIа а Iэмэпсымэхэр Байкал щагъэунэхунущ. Иджыри кIэс а гуэл телъыджэм и щIагъыр гэмэму джа хьужкъым. Еджагъэшхуэхэм жаIэхэр зэтехуэркъым Байкал кIыхь зэрыпхуэм теухуауэ. Нэхъыбэм хуагъэфащэ щIыр кIыхь зэгуэучу ар кIыхь Iэжауэ. Арщхьэкlэ гуэлым и щэхуэхэр кIэхутэным иджыри зэманыщхуэ текIуэнгви кIыщIэкIынущ.

Мы зэманым усакIуэ щIэрыIуэр урысей литературэмкIэ лекцIхэм кIыщIоджэ США-м и Оклахомэ университетым.

Мы махуэхэм

Бадзэуэгъуэм и 19, щэбэт

♦Бадзэуэгъуэм и 19 - 25-хэм Глазго (Инджылыз) щекIуэкIынущ къагъэщIэрэщIэж энергиемкIэ дунейпсо конгресс.

♦Бадзэуэгъуэм и 19 - 27-хэм Линц (Австрие) щекIуэкIынущ Европэм и сабий театрхэм я «Шекспир» дунейпсо фестиваль.

♦Илъэс 70 и пэкIэ (1938) кIалъхуащ эстрадэмрэ киномрэ я артист, Курджым и щIыхубэ артист Кикабидзе Вахтанг.

♦Илъэси 115-рэ и пэкIэ кIалъхуащ совет усакIуэ Маяковский Владимир (1893 - 1930).

♦Дыгъэр кIыщIэкIынущ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 42-м, къухьэжынущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 45-м.

♦Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэт 15-рэ дакъикъи 3-рэ.

Бадзэуэгъуэм и 20, *тхьэмахуэ*

♦ Колумбием и лъэпкъ гуфIэгъэщ - къэралыр щхьэхуэ щыхьуа махуэщ (1810).

♦Германием щагъэльапIэ антифашист зэщIэхьееныгъэм хэкIуэдахэм я фэеплъыр. 1944 гъэм бадзэуэгъуэм и 20-м дзэ оппозицэм щыщ гупу полковник граф фон Штауффенберг зи пашэр хущIэкъуащ Гитлер езым и хэщIапIэ «Вольфшанце» («Дыгъужьыгъуэ») щIауэкIыхьыну, арщхьэкIэ къайхъулIакIым. Абыхэм я мурадащ Германиер зауэм кIыхьыжу мамырыгъэр зэфIэгъэувэжыным теухуа зэпсэльыбзэхэм щIадзэну. Штауффенбергрэ абы и дэIэпыкъуэгъухэмрэ пальащ, антифашист мини 7-м щIигъур лъэхъуэщхэмрэ концлагерхэмрэ щIадзащ.

♦Дыгъэр кIыщIэкIынущ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 42-м, кIуэкIынущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 44-м.

♦Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэт 15-рэ дакъикъи 2-рэ.

Бадзэуэгъуэм и 21, *блыщкъэ*

♦Бельгие пащтыхьыгъуэм и лъэпкъ гуфIэгъэщ - пащтыхь Леополь Iэзанэм тхьэрыIуэ щита махуэщ (1831).

♦Илъэс 60 и пэкIэ (1948) кIалъхуащ тхаIуэ-сатирик Задорнов Михаил.

♦Дыгъэр кIыщIэкIынущ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 43-м, кIуэкIынущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 44-м.

♦Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэт 15-рэ зы дакъикъэрэ.

Пlанэлэр зыгъэхьэзырар **ШАП Мухьэмэдщ.**

Хабзэ лъэIукъым, Iумахуэ Iуэхутхьэбзэкъым.

«Къэбэрдей-Балъкъэрым щекIуэкI зэхъуэкIыныгъэхэм дрительхьэщ! Терроризмэмрэ экстремизмэмрэ драбийщ!

А кьыхуеджэныгъэм щIэту Налшык Абхъазым и щIэр зезыхь утыкушхуэм дыгъуасэ республикэпсо пэкIу щрагъэкIуэкIащ.

Ар къызэрагъэпэщащ Урысейпсо партхэм я Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ къудамэхэм, республикэм и лъэпкъ-щэнхабзэ центрхэм, мамырыгъэрызбзыдыным телажьэ жылагъуэ организацэхэм.

Пэублэ псалъэкIэ пэкIур къызэIуихащ КъБР-м ЩIалэгъуалэ политикэмрэ жылагъуэ зэгухьныгъэхэмрэ я Iуэхуэхмкlэ и къэрал комитетым и унафэщI Пащты Борис.

Абы япэу псалъэр лъигъэсащ урыс тхьдэмрэ щэнхабзэмрэ я «Вече» обществэм и унафэщI, къэрал органхэм я ветеран Канунников Анатолий.

Ар хэхауэ къытеувыIащ иужьрей илъэсхэм ди республикэм къыщыхъу зэхъуэкIыныгъэ нэрылъагъуэхэр, щIыналъэмкIэ зэрыщыIэм, зыужьыныгъэр къызэтрагъэувыIэн, щIыхуэр ягъэшынэн мурадкIэ террорист хьэгъэщагъэхэр зэралэжьым.

«Терроризмэм гъунапкъи лъэпкъ хэхаи иIэкъым. Ди дежкIэ ар шынагъэщхьэщ. Абы лъэщу дыпэщIэтын папщIэ зым хуэдэу дызэкъуэмыувэу хьэнукъым. Терроризмэр здэщыIэм лажьэншэхэр щыхокIуадэ, псэкупсэ, щэнхабзэ лъапIэныгъэхэр щызэтощах. Абы щIыхуэхэм яку лъагъэмыхьунигъэ щыхьелъхьэ, лъэпкъхэр зэреущт, залымыгъэм зрегъэубгъу. Адэанэхэм солъэIу я бынхэм якIэлъыплъыну, гъэсэныгъэ тэмэм иратыну, зыхэт гупхэр, дэзыхьэхэр зрагъэщIэну. Сыт хуэдэ Iуэхури чэнджэщ. IэмалхэмкIэ зэфIэпхыфынущ. Апхуэдэу щыщIткIэ, щIэх-щIэхыуэр дызэхуэвгъаэз, ди нобэмрэ ди къэкIуэнумрэ куууэ зэпкърыдвгъэх», - къыхигъэщащ абы.

Пэкlум къыщыпсэльащ ветеранхэм я Налшык къалэ Советым и тхьэмадэ Абдултаев Мустэфа, «Зыуэ щыт Урысей» Урысейпсо политикэ партым и щIыналъэ къудамэм и унафэщI Жэрыкъуэ Борис, КПРФ-м и рескомым и бюром хэт Чэлимэт Хьэбас, КъБР-м щэнхабзэмрэ хьыбарегъащIэ Iэнатlэхэмкlэ и министр Тут Заур, Шэрдэж районым и ветеранхэм я советым и тхьэмадэ Чеченов Георгий, Налшык дэт 29-нэ гимназием и Унафэщl Смирновэ Татьянэ, «Урысейм и Аграрнэ партI»-м и щIыналъэ къудамэм и унафэщI, КъБР-м и Парламентым и депутат Мэремыкъуэ Арсен, Налшык къалэм и Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ Ефэнды Джылахъстэм, Абхъазым щыгъуэуа ди щIалэхэм я зэгухьныгъэм и унафэщI Бекъмырзэ Алексей, нэгъэщIэхэри.

Цыкуу хуэдэ зыхэта пэкIум унафэ пыухыкIа къыщащташ.

ХЬЭЖЫКЪАРЭАлик.

Сурэтхэм: **республикэпсо пэкIур щекIуэкIым.** *Гъэзэщ* **КЪАРЕЙ Элинэщ.**

● Гу зылъытапхъэ

Iулъхьэм ебэныным теухуауэ

Республикэм и цыхуэу пщIэ зыхуащIхэ!

ДЫНЫВОЛЪЭIУ къулыкъу зезыхьэ щIыхуэмрэ властым и лIыкIуэхэмрэ я къулыкъур щхьэхуещащIкIэ къыгъэсэбэну, апхуэдэуи Iулъхьэ кьыIахьу, лэжьыгъэ, уголовнэ законодательствэр къызэпаудыфызыщыгъуаз псомкIи хьыбар Коррупцэм ебэныныжкIэ Iэнатlэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президентым деж щыIэм мыпхуэдэ телефонэхмкIэ къевгъэщIэну: **(8662) 47-17-79, 47-32-56.**

Фэ фызыщыгъуазэр щэху дыдэу щыт Iуэхумэ, КъБР-м и Президентым и Администрацэм и лэжьакIуэхэм зыкъызэрыфащIэ хъуну фи телефоным и номерым фIэкIа зыкъызэрыгъэльагъуэми хъунущ.

Хьыбар къызэрыдэлъэгъащIа псомкIи хабзэхъумэ, кIэлъыплъакIуэ органхэм къэпщытэнгъэхэр ирагъэкIуэкIынущ. ХэIущIыкI фамыщIныжмкIэ щэсIапIэ щыIэщ.

Гуэгу ирагъэхьа иужь

Урысейм икIа сабий 120-р зыхуей хуэдэ, жаIэ мы Iуэхур зэгъэщIэлIа кулыкъущхьэхэм. Ахэр Тыркуэм и Кlимф кlалэмэ и хьэщIэщхэм яущIэзым щIэсщ икIи загъэнсхуэнымкIэ лъэпощхьэпо гуэрм щыIэжкъым.

Фигу къэдгъэкIыжьинщи, Урысейм щыщ сабийхэр Антальэ къалэм кIуат зыгъэпсэухакIуэ, ауэ ахэр зэрыса кхъухьлъатэр диспетчерым игъэтIысын имыдэу Домодедовэ аэропортым къагъэзэжащ, нэгуэщI кхъухьлъатэ ирагъэтIысхьэри аргуэру Тыркуэм яшэжащ. Арщхьэкlэ сабийхэр зыщIэсынкIэ къызэрагъэпэщыну къащыгъупщащ. Пэжщ, пIалъэ дэкIри, ахэр Кимер и хьэщIэщэм ящыщ зым щIагъэтIысхьащ. ГуэгъэшпIэ лейхэр щIагъэувэн хуей хъуащ пшхэм. Щыгъэ зорыкIащи, сабийхэм хъарзынэу загъэнэху.

Абы ещхь къаугъэхэр ильэс къэс кьыщохьу ди гъунэгъу къэралым. Псалъэм и хьэтыкIэ, нэгъабэ ди къэралым и

Хуэдитlкlэ

Бадзэуэгъуэм и 19, *щэбэт*

♦Бадзэуэгъуэм и 19 - 25-хэм Глазго (Инджылыз) щекIуэкIынущ къагъэщIэрэщIэж энергиемкIэ дунейпсо конгресс.

♦Бадзэуэгъуэм и 19 - 27-хэм Линц (Австрие) щекIуэкIынущ Европэм и сабий театрхэм я «Шекспир» дунейпсо фестиваль.

♦Илъэс 70 и пэкIэ (1938) кIалъхуащ эстрадэмрэ киномрэ я артист, Курджым и щIыхубэ артист Кикабидзе Вахтанг.

♦Илъэси 115-рэ и пэкIэ кIалъхуащ совет усакIуэ Маяковский Владимир (1893 - 1930).

♦Дыгъэр кIыщIэкIынущ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 42-м, кIуэкIынущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 44-м.

♦Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэт 15-рэ зы дакъикъэрэ.

Пlанэлэр зыгъэхьэзырар **ШАП Мухьэмэдщ.**

ТЮБЕЕВ Альберт:

Псапащlэ Iуэхум псори жыджэру хэтыну сыщогугъ

Хабзэфlу зэрыуващ, бадзэуэгъуэ мазэм и нужьрей щэбэт махуэм Iэнатlэ зэмылIэужьыгъуэхэм Iут щыIу куэд сабитхэм ятолажэ. Мы гъэмэ апхуэдэу ящIынущ. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Профсоюзхэм я Федерацэм, лэжьакIуэ гупхэм я жэрдэмкIэ, бадзэуэгъуэ мазэм и 19 махуэм «Сабиигъуэр дэIыгъын» республикэ щэбэт щIыхьэху ирагъэкIуэкI.

А Iуэхугъуэм и кьалэнхэмрэ зыхуэунэтIамрэ теухауэ дэ депсэльащ КъБР-м лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьыныгъэмкIэ и министр Тюбеев Альберт т.

- Гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэм и чэзу дыдэщ, щколым зыхуагъэхьэзыру щIадзэным иджыри зы мазэ нIэщ. Бадзэуэгъуэ мазэм щэбэт щIыхьэху егъэкIуэкIыныр сытым пыщIа?

- «Сабиигъуэр дэIыгъын и лъэныкъуэкIэ республикэпсо щэбэт щIыхьэху егъэкIуэкIыным и Iуэхуэкlэ» 2008 гъэм бадзэуэгъуэм и 15-м Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм кьищта Унафэм ипкъ иткIэ, хуэмыщIа, сабий куэд зиIэ унагъуэхэм ядэIэпыкъун мурадкIэ къызэрагъэпэщ нобэ екIуэкI щэбэт щIыхьэхур.

Дэ дызэреплъымкIэ, кьыптэщыт иужьрей гъэмахуэ мазэр зи чэзу дыдэщ сабий куэд зиIэ икIи хуэмыщIауэ псэу унагъуэхэм школым зыхуагъэхьэзырын и лъэныкъуэкIэ ядэIэпыкъуным уегупсысыну .

Щэбэт щIыхьэхур гъэхьэзырынымкIэ икIи егъэкIуэкIынымкIэ комитет къызэрагъэпэщащ. Абы и кьалэнщ а Iуэхур егъэкIуэкIыным министерствэхэр, ведомствэхэр, сыт хуэдэ мыпхъуми ирилажь предприятэхэмрэ организацэхэмрэ, зэфIэкIэ зиIэх эр кьыхипшэну.

Ильэс кIуам апхуэдэ щэбэт щIыхьэху щрагъэкIуэкIам сомелуани 8,5-м щIигъу зэхуэхьэсауэ икIи школым зыхуэгъэхьэзырынымкIэ сабий 8530-м ядэIэпыкъуауэ щытащ.

- Ильэс къэс ирагъэкIуэкI республикэ щэбэт щIыхьэхум хэтхэр нэхъыбэ хъуру, абы и фонщIэ кьыхэхуэр?

- Къэбгъэлъагъуэмэ, 2006 гъэм щэбэт щIыхьэхум предприятэу 1670-рэ, щIыхь 82882-рэ хэтащ, 2007 гъэм предприятэхэм я бжыгъэр 3889-м, щIыхьэхэм я бжыгъэр 85330-м нэсащ.

- Ахьшэ зэхуэхьэсар дауэ трагуашэрэ?

- Сабиигъуэр дэIыгъын и лъэныкъуэкIэ ирагъэкIуэкI республикэпсо щэбэт щIыхьэхум кьышIалэжь ахьшэр муниципалитэ районхэмрэ кьалэ округхэмрэ я бюджетхэм я зэхьуэхъуэ налогым кьыхэмыкI нэгъуэщI я зэхьуэхэр»; 80311705005000000180 «Муниципальнэ районхэм я бюджетхэм налогым кьыхэмыкI нэгъуэщI я зэхьуэхэр» 40101810100000010017 «Федеральнэ казначействэм и органх эм Урысей Федерацэм и бюджет системэ зэмылIэужьыгъуэхэм трагуашэ зэхьуэхэр», сабий зиIэ унагъуэ хуэмыщIахэм ядэIэпыкъун папщIэ.

НэгъуэщIу жыпIэмэ, щэбэт щIыхьэхум и фондым кьихьа ахьшэр республикэм и районхэмрэ кьалэхэмрэ я щIыпIэ администрацэхэм я счетым щызэхуэхьэс. А ахьшэр ятегушэныр ирегъэкIуэкI район, кьалэ администрацэхэм я лIыкIуэхэр, лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныгъэмкIэ управленэм и лэжьакIуэхэр, егъэджэныгъэ Iуэхуэхмкlэ управленэу щIыпIэхэм щыIэхэм ягуроIуэрэ, итlанэ унэцIхэр зэрыт тхьылъыр комиссэм ират.

Ахьшэ бжыгъэр нэгъабэ нэхьрэ нэхъ мащIэ хъунукъым; КъБР-м и Правительствэм и унафэм ипкъ иткIэ, дэIэпыкъуэгъу хуэныкъуэ дэтхэнэ зи гугъэ ди гъэсэныгъэм мынэхь мащIэ лыысын хуейщ. Дауи, ар ахьшэшхуэкъым, ауэ а сом мин закьуэр щахуиныкIыу куэдрэ кьохьу зы хьэпIыпIуэр сабийм ыкьуаущэхун щкьэкIэ. Сыщогугъ а псапащIэ Iуэхум республикэм и щIыпIэ ди жыджэру хэтыну. Предприятэхэмрэ организацэхэмрэ я унафэщI псомэ зауэгъэзащ а Iуэхум жыджэру хэтынкэ у.

КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныгъэмкIэ и министерствэм и пресс-Iуэхущапlэ.

■ ЗэIущIэхэр ■ Жыжьэ - гъунэгъу ■ Спорт

КЪЭБЭРДЕЙ

■ Фэеплъ Щэбэт кьыдокIыгъуэ ■ Малъхъэдис

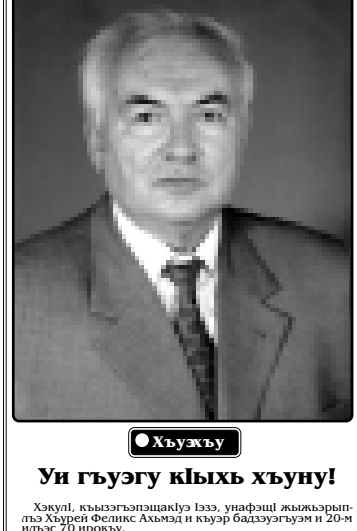

● Хъуэжъу

Уи гъуэгу кIыхь хъуну!

Хэкуl, къызэгъэпэщакIуэ Iэзэ, унафэщI жыжьэрыпIэ Хьурей Феликс Ахьмэд и къуэр бадзэуэгъуэм и 20-м ильэс 70 ирокIу.

УмыгъэщIагъуэнкIэ Iэмал иIэкъым а цыхуэгъэзджэм хуэзфIэкIыр. Ар ящыщщ хьщI гъэхуэм щегъэжьауэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и зыужьныгъэм емызэщыжу телажьахэм. Ильэс куэдкIэ Хьурейр зи унафэщIу щыта «Къэббалъкъавтотранс» зэгухьныгъэр СССР-м щынэхьыфIу кьаIытыгъ. Абы и жэрдэмкIэ кьыхалъхьэ Iуэхущ1эм гъуэгу ягъуэтыгъ, ахэр щIыпIэ куэдым кьыщагъэсэбэпырт.

НэгъуэщIу жыпIэмэ, абы и гупсысэ узыншэмрэ и акьыл жанымрэ щIэмычуэ зыхуигъэзэжьари, ноби зытегъэпсыхьари зыужьныгъэмрэ ефIэкIуэныгъэмрэщ. ЩэныгъэлIыр, тхакIуэр, философыр, гупсысакIуэр, зыужьа гъащIэм кьаIэнышхуэ щигъэзэщIэн хуейуэ кьиригъэщIащи, ар гъуэгуанэ хуэзфIокI.

IэщагъэлIхэр гъэхьэзырыным, щIалэгъуалэр егъэджэным кьарущхуэ езыхьэлIэ щIыхуэ Хьурей Феликс. Ди гуапэу кьыхьыдогъэщ ильэпкъ щэнабзэм зегъэужьыным теухауэ абы куэд дыдэ зэрилэжьар.

Хьурей Феликс Ахьмэд и къуэм дохъуэхъу, зэрыжаIэщи, лIыпIэ зэрыувамкIэ икIи дяпэкIи Iуэху щхьэпэ Iэджэ зэрыгъэфIихьынур ди фIэщ жыпI.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэ, «Адыгэ псалъэ» газет.

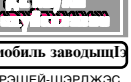

Автомобиль заводыщIэ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***«Дервейс» автомобиль заводыщIэ иджыблагъэ республикэм къыщыгъэIуахащ. Ящэ ильэсым абы машинэ мин 25-рэ 2009 гъэм щыгъэуэ - мин 50 щыгъэпкъраIуэхъэнущ.***

ГУФIЭГЪУЭ зэIущIэм хэта, республикэм и Президент Батдыев Мустафа кьыхигъэщащ «Дервейс» автомобиль заводыр иджыдэ зэманым къитIасэ Iуэхущ1аIэу зэрыщытыр, щыналъэм и щIыку мини 2-м Iэнатlэ зэрагъэтар, сом мелардитI хуэдиз щIыпIэ бюджетым ильэс къэс зэрыритынур.

Урысей Федерацэм и ХьуматIэ банкым и Кавказ Ищхьэрэ къудамэм и правлензм и унафэщI Гаврилов Виктор къызэхуэсахэм яжриIащ къэрал «Дервейс» автомобиль заводыр мыльку зэмылIу зэраухуар.

Фигу къэдгъэкIыжыщи, «Дервейс» компаниер 2003 гъэм къызэрагъэпэщащ Дерхэ Вячеславрэ Муратрэ.

Энергетикэм зыщIагъакIуэу

АБХЪАЗ. ***«Черноморэнергo» къэрал компанием и Сыхьум кьалэ электросетхэмкIэ и управленэмрэ абы и район къудамэхэмрэ иджыблагъэ ящIащ сом мелуани 100 и уасэ техникэрэ оборудованэрэ.***

ТЕХНИКЭ лIэужьыгъуэ 56-м щыщу 10-р «Черноморэнергo» къэрал компанием и мыльку кIэ, 46-р - Абхъазым и правительствэм и инвестицэ проектхэм ятIэ иткIа кьащэхуащ.

«Техникэщ1экIэ республикэм и энергетикэ Iэнатlэр кьэдгъэщIэрэщIэжыну Iэмал дгъуэтащ. Кьыхэдгъэщыщи, энергетикэм экономикэ мыхьэнэм и зыужьуныр, дэркIэ политикэ мыхьэнэ ин иIэщ. Абы зэрызиужьми ди къэкIуэнур куэдкIэ ефытащ», - яжриIащ энергетикэм президент Бэгъэпщ Сергей.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

● Футбол

Фыдогъэблагъэ!

Урысей Федерацэм футболымкIэ и премьер-лигэ

«Спартак-Налшык» *(Налшык)* - «Крылья Советов» *(Самарэ)*

Налшык. «Спартак» стадион. Бадзэуэгъуэм и 19-м. Сыхьэт 19-м.

«Кърикlуэр наlуэу лэжьыгъэ пыуыкlахэр щегъэкlуэкlыпхъэ зэманщ»

(Кlэухыр. Пэщlэдзэр 1-нэ нап. итщ)

Къызэхуэсахэр яхуэщыгъуай бадзэуэгъуэм и 7-мрэ и 12-мрэ я къалэн ягъэзащlэу хэкlуэда милицэм и лэжьакlуитхум: Бахъсэн муниципалъэ районым и ОВД-м и ДПС-м и инспектор **Тхъэкlумащlэ Хьэсэн Хьэмдзиевич и къуэм**, милицэм и капитан **Аджий Адмир Толэ и къуэм**, Бахъсэн РОВД-м и пльыр-пост Iуэхущlапlэм и милиционер **Кьанло Хьусен Билал и къуэм**, милицэм и сержант нэхъыжь **Сарбашев Магомет Хьэсэн и къуэм**, милицэм и сержант нэхъыжь **Мэждыжьх Арсен Мухьэмэд и къуэм.**

Томчак Юрий и докладым зэпкърыхауэ къыщыгтеувыlащ КъБР-м законымрэ хабзэмрэ щыдзыгъыын я пльэныкъуэкlэ къэрал кlуэщ Iуэхуэхмкlэ органхэм зэфlагъэкlэм.

Министрым кьыззэрагъэпэгъащ, щlэпхъаджагъэу ятхар процент 23,7-кlэ, абы щыщу ящlэу щыху зыужкlахэр процентыр 7,7-кlэ, фэбжь хьэпъхэр - 12,5-кlэ, цыхуэм теуэныр - 30,9-кlэ, хъунщlэныр - 8,4-кlэ, нэгъэщlыным и мыпкъу къэдыгъуныр - 25,3-кlэ, транспорт къэдыгъуныр проценти 7,2-кlэ нэ хъ мащlэ хъуащ. Нэхъыбэ хъуащ итъыс блэкlахэм ягъэжьа щlэпхъаджагъэу сэтей къащlхэр. Экономикэм ехьэлIа щlэпхъаджагъэу 879-рэ къыщlагъэщащ. Щынагъуэншагъэр къыщыззрагъэпэщащ щыху куэд щызэхьыхьэ Iуэ хуГуэхуэзу 1895-м.

Томчак Ю.И. КъБР-м и Президентым, республикэм и Парламентым Правительствэмрэ фыщlэ яхуищlащ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм хабзэр къыщыззэпсмыгъэу дыныжмкlэ 2008 - 2010 гъэхэм лэжьыпхъэхэр», «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм терроризмэмрэ экстремизмэмрэ щапэщlэтыныжмкlэ 2008 - 2010 гъэхэм лэжьыпхъэхэр», «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм коррупцэм щыпэщlэтыныжмкlэ 2008 - 2010 гъэхэм лэжьыпхъэхэр» республикэ программэ хэхаxэр зэрыпхагъэкlам папщlэ. Министрым кьыхичъащащ а программэхэр гъэззащlэным КъБР-м хабзэмрэ щынагъуэншагъэмрэ къыщыззэпэщыныр иригъэфlэкlуэну зэрыщыгугъыр.

Щынагъэ антитеррор комиссэм, терроризмэм ебэныныжмкlэ оперативнэ штабым, экономикэ, жылагъуэ щынагъуэншагъэмкlэ советым ящыlуэу терроризмэмрэ экстремизмэрэ я фlэлжьыгъэхэр ирагъэкlуэжкlащ. Хабзэншагъэкlэ Iэщынкlэ зыщlэхьыгъэ гупым хэтхэм я дзэпсыхьагъэу 8 яубыдащ, Iэщзу 199-рэ, абы щыщу автомати 6, кlэрахьуэ 9, гранатэдз, Iэщэ Iэмэпсымэ 14714-рэ, гранатэу 93-рэ, детонатор 63-рэ, кьагъауэ веществоу грамм 3975-рэ, кьагъауэ Iэрыщlэ Iэмэпсымэу 5, килограмм 28-рэ хьуэ кьыгтражащ.

Абы кьыдэкlуэу министрым щыжаща КъБР-м щытыкlэр иджыри щытхlыщlу. Кьэпльхъуэныгъэ зэрыщlэкlэр зэрырагъэкlуэкlам бгъэдыхьэкlэщlэхэр кьыхуэгъуэтын хуэещ.

КъБР-м и Президент Кьанокъуэ Арсен, республикэм щыlэ МВД-м и лэжьыгъэр, зэрыщыту кьапщтэмэ, зыкъомкlэ зэрыригъэфlэкlуэфар кьыхигъэщхьэхуэкlри, терроризмэмрэ экстремизмэмрэ я бий бэнэныгъэр гъэльэщыныр кьалэн нэжьыщхэ дыдэу кьыззэрильытэр жиlащ.

Республикэм и Iэтащхэм хабзэкъуэмэхэм яхунгъэващ КъБР-м и цыхухэм я сэбэн зыхъхьэхэр хьумэныжмкlэ, экстремизмэм, терроризмэм бзаджэкэр кьызэпыдыныжмкlэ лэжьыпхъэхэр зэхалъхьэну.

«Властым, бизнес структурэхэм, жылагъуэм я зэфlэкlхэр зэщlагъэуIуэу щlэпхъаджащlэкэмебгъэрыкlуэну и чэзу хьауш, - кьыхичъэщхьэкlащ Кьанокъуэ Арсен. - Абы и лъэныкъуэкlэ хабзэкlэ лъабжьэ гъэщlэн щыlэщ».

«Къару кьудейкlэ, - кьигъэльэгъащ КъБР-м и Президентым, - щlэпхъаджагъэхэр пхуэгъэкlуэдыныкъым - дэтхэнэми зыхищlэн хуейщ ди лъэпкъхэм я пкъкlуэнур зыхуэзгъэнумкlэ экуал зэрихьащ».

Терроризмэмрэ экстремизмэмрэ я бий бэнэныгъэм и идеологие лъабжьэм кьытеувыlащ Меркулов Александр: «Дэ щхьэтечу жьытIэн хуейщ: Iэщэ яыгъыу уэрамхэм кьыдыхьахэр ягъэжьакlуэ щlалэ щыкlуэркъым, атlэ Iей зигу илъ щlэпхъаджащlэхэрщ».

Апхуэдизу зэIущlэм хэтахэм Меркуловым гу лъаригъэтащ дин экстремизмэр кьызэпыдыныным, КъБР-м и еджапlэ нэхъыщхьэхэм щалъэгъуэлъэм гъэсэныгъэ lэжьыгъэ щадегъэкlуэкlыным, абы и лъэныкъуэкlэ дин Iуэхущlапlэхэм зэфlагъэкlэхэм зэрыщыгъуэзэжьмышlыр. Федеральнэ инспектор нэхъыщхьэм кьыхичъащащ Iэщзкlэ Iэщlэуэзда гупхэм я мыпкъу хабзэкlэ нэхъхутэн икlи кьызэпыдыдын зэрыхуейр. Абы кьыхичъхьащ зи кьалэн зыгъэзащlэу хэкlуэда хабзэкъуэмэ хэм я фэеплъ алее кьызэIуахыну, абыхэм я фэеплъ махуэ ягъэувыну.

Зэ Iущlэм и кlэм Томчак Юрий аргуэру кьыхичъащащ КъБР-м и цыхухэм я шынагъуэншагъэр кьызэгъэпэщынымкlэ къэралкlуэщ Iуэхуэхмкlэ органхэм я лэжьакlуэхэм я кьару псори зэрыраухьлIэнур.

Коллегием и зэIущlэр щиухым республикэм къэрал кlуэщ Iуэхуэхмкlэ и министру щыта генерал-лейтенант Щоджэн Хьэчим, МВД-м и къэрал кlуэщ дзэхэм илъэс 48-кlэ хэтар, пенсэм зэрыкlуэм теухуа дауэдапщхэр ирагъэкlуэкlащ.

«Щlэпхъаджагъэм и бий бэнэныгъэм гуащlэу уэхэту уэ куэд зэфlэбгъэкlащ КъБР-м зрабзэу щыкъэзыгъэнумрэ щыгъуэ. Си фlыщ мэхъу уэ уи лэжьакlэмрэ уи щапхъэмрэ иджыри республикэм куэдрэ къаззэрыхуэщхьэпэнур», - кьыхичъащащ КъБР-м и Президент Кьанокъуэ Арсен.

Щоджэн Хьэчим ирагащ КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ я Щыхь тхылъхэр. УФ-м къэрал инэмэ Iуэхуэмкlэ и министр армэм и генерал Нургалиев Рашид, КъБР-м щыlэ МВД-м и лэжьакlуэхэм кьабгъэдэкl саугъэт льапlэхэр.

Къэрал кlуэщ Iуэхуэхмкlэ министерствэу КъБР-м щыlэм и пресс-Iуэхущlапlэ.

ЩIэблэмрэ щIэныгъэмрэ

Iуащхьмахуэ льапэ щыгъэхтащ Урысей Ищпэ щыжьалъэм и щlэныгъэлlмкlэ щыжьалъэхэм я зlуущlэ. Абы хэтащ Москва, Санкт-Петербург кьалэхэм, Ставрополь, Краснодар, Волгоград, Астрахань щыжьалъэхэм, Кьалмыкъ, Къэбэрдей-Балъкъэр, Къэрэшей-Шэрджэс, Шэшэн, Адыгей, Дагъыстан, Ингуш, Осетие Ищхъэрэ-Адаиие республикэхэм кьыкlахэр.

ЗЭIУЩlЭР кьызэрагъэпэщащ Урысейм и щlэныгъэлlмкlэ щыжьалъэхэм я зэгухьэныгъэм и Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэ кьудамэмрэ КъБР-м ЩIалэгъуалэ Iуэхуэхэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмкlэ и комитетымрэ. Урысейм и щlэныгъэлlмкlэ щыжьалъэхэм я союзым и унафэщlэ Щеглов Александр зэIущlэм хэтхэм захуигъэзащ УФ-м Федерацэмкlэ и Советым и Iэтащхэ Миронов Сергей кьахунтха псаныжьу гуапэхэмкlэ икlи фlыщlэ ин яхуищlащ щlэныгъэлlмкlэ щыжьалъэхэм я зэхьыхьэм республикэм и властым и органхэмрэ щыхубэмрэ гуфытэ ин зэрыхуащlамкlэ. «Дэ псори Урысейм дриблищ, - жиlащ абы, - икlи зэфlэкlыну диIэр етхьэлIапхъэмкlэ ди къэралыр ифlэ зыхэль дотхэнэ зы Iуэху щхьэпэмэ».

Урысейм и Президентым и лIыкlуэу ЮФО-м щыIэм и аппаратым и федерал инспектор нэхъыщхьэ Меркулов Александр зэIущlэм хэтахэм я пашхэ кьышеджащ УФ-м и Президентым и лIыкlуэу Урысей Ищпэ щыналъэм щыIэ Устинов Владимир кьызэрехьэхьэм. Меркуловым кьыхичъащащ Къэбэрдей-Балъкъэрым нобэ щекlуэкlэ зэIущlэм Урысейм щlэныгъэ лъабжьэ быдэр игъэтIылъынымкlэ, къэралым и щlалэгъуалэр зэрыубыдынымкlэ, зэдзлэжьэнымкlэ мыхьэнэ ин зэриIэр. ЗэIущlэм хэтахэм кьыхалъхьащ дызытехьэ 2009 гъэр щlалэгъуалэм и илъэсу яГъэувыну. КъБР-м щIалэгъуалэ Iуэхуэхэмрэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмкlэ и комитетым и унафэщlэ Пащты Борис тепсэлъыхьащ IофIэ-м и щlалэгъуалэм щIэныгъэ куу ябгъэдэлъхьэныжмкlэ нобэ щыIэ Iэмалхэр кьызэрагъэсэбэп щlыкlэмрэ яIэ екъулIэныгъэхэмрэ.

ЗэIущlэм кьызэIуахыжащ щыхтепсэлъыхьащ щIэныгъэм, псэукIэм, экономикэм ехьэлIауэ щIэныгъэлlмкlэ щlэхэр зыгъэпIейтей Iуэхуэгъуэхэм. Мыпхуэдэ зэхьыхьэр илъэс хьэ ирагъэкlуэкlыным мыхьэнэшхуэ иIэу кьальытащ.

ЖАНХЭУЭТ Зуэр.

Урысеймрэ Европэмрэ я мэкъумэшыщlэ нэхъыфlэр хэту Белгород щыналъэм щекlуэкlа «Урысей губгъуэм и махуэ-2008» е 5-нэ дунейпсо выставкэм Къэбэрдей-Балъкъэрым щигъэлъэгъуащ нартыху гибрид лIужьыгъуэу 9, кlэртIофу 4, хьэнэпэщу 3, Iусыпхъэу кьагъэсэбэп удз лIужьыгъуэу 2.

ГЪЭЛЪЭГЪУЭНЫГЪЭМ ипкъ иткlэ, Урысейм мэкъумэш хозяйствэмкlэ и щlэныгъэ-кьэхутакlэ институтым зэрытхэм кьагъэкlа жылапхъэфlэкlуэр. Iуэхуэгъэкlащ. Абы лъэныкъуэщlлIкlэ хэта Урысей мэкъумэш академием мэкъумэш хозяйствэмкlэ и Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ-къэхутакlэ институтым щыIэу медалу щыкъыхуагъэфэщащ.

Зэхьэзэхуэм щагъэлъэгъуащ «Кавказ-587» нартыху гибридыр, «Iуащхьмахуэ» кlэртIофу лIужьыгъуэр, «Чегет» хьэпщlийр.

Белгород здэщlыIэм, КъБР-м мэкъумэш хозяйствэмкlэ и Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ-къэхутакlэ институтым Урысейм Европэмрэ я щIыналъэ зыбжанэм зэгурыIуэныгъэ ярищlылIащ, нартыхумрэ кlэртIофымкlэ зэщlыгъэныгъэ щхьэхуэхэр зэгъэсэу ирагъэкlуэкlыныжмкlэ.

Апхуэдизу абыхэм хурагъэщэнщу ди щIэныгъэлlхэм кьагъэкlа жылапхъэ нэхъыфlхэр.

ДЫГЪУЖЬКЪОЪУЭ Борис.

• Мэкъумэш

Дыщэ медалищ къахьащ

• Жыжьэ - гъунэгъу

Илъэс 47-м нэсауэ зэныбжьэгъущ Шытхьэлэ къуажэ щыщ тхьэмадэ Iумахуэ Къанокъуэ Баширэрэ еджагъошхуэ, КъБКУ-м и доцент Бгъэлыкlу Асэсэтэ Хьэзрэт 60 гъэхэм и пэщlэдзэм Шытхьэлэ щыщlалэгъуалэ щыпкъэхэр зэрощlэ, я Iэху епльыкlэхэмкlэ зэдогуашэ.

Япэ адыгэ военком Дыгъужь Къэралбий

Куэд щlащ абы лъандэрэ илъэс 40 дэкlыжащ. 1968 гъэм и гъэмахуэ ерт. Сэ а зэманым Бахьсэн кьыщыдэкl «Коммунист» газетым и редактор нэхъыщхьэм я пэщlэдзэу сыпажьэрт. Пщэдджыжьым жьыуэ военкомыр ди унэ нопсалъэ: «Псыхъабэ унэкlуэн?», - жери, Сэ ар. Дыгъужь Къэралбий, фlыуэ сцIыхуэр. Iуэху кьыхьэнщlкlэ кьызэрыпхуэмелнури гъуэгу уэзрытримышэнури занщlэу кьызгурыIуащ.

СЫХЬЭРТЭ ныкъуэрэ нэхъ дэмыкlыу Псыхуабэ дынэсащ, санаторэхэм ящыщ зыми декlуэлlащ. Къэралбий подполк онкив фащэр щыгът. Сыздишэри, сыщlишэри кьыхичъащ. Iуэхуэ дин Iуэхущlапlэхэм зэфlагъэкlэхэм зэрыщыкъуэзэжьмышlыр. Федерал инспектор нэхъыщхьэм кьыхичъащащ Iэщзкlэ Iэщlэуэзда гупхэм я мыпкъу хабзэкlэ нэхъхутэн икlи кьызэпыдыдын зэрыхуейр. Абы кьыхичъхьащ зи кьалэн зыгъэзащlэу хэкlуэда хабзэкъуэмэ хэм я фэеплъ алее кьызэIуахыну, абыхэм я фэеплъ махуэ ягъэувыну.

ЗэIущlэм и кlэм Томчак Юрий аргуэру кьыхичъащащ КъБР-м и цыхухэм я шынагъуэншагъэр кьызэгъэпэщынымкlэ къэралкlуэщ Iуэхуэхмкlэ органхэм я лэжьакlуэхэм я кьару псори зэрыраухьлIэнур.

Коллегием и зэIущlэр щиухым республикэм къэрал кlуэщ Iуэхуэхмкlэ и министру щыта генерал-лейтенант Щоджэн Хьэчим, МВД-м и къэрал кlуэщ дзэхэм илъэс 48-кlэ хэтар, пенсэм зэрыкlуэм теухуа дауэдапщхэр ирагъэкlуэкlащ.

«Щlэпхъаджагъэм и бий бэнэныгъэм гуащlэу уэхэту уэ куэд зэфlэбгъэкlащ КъБР-м зрабзэу щыкъэзыгъэнумрэ щыгъуэ. Си фlыщ мэхъу уэ уи лэжьакlэмрэ уи щапхъэмрэ иджыри республикэм куэдрэ къаззэрыхуэщхьэпэнур», - кьыхичъащащ КъБР-м и Президент Кьанокъуэ Арсен.

Щоджэн Хьэчим ирагащ КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ я Щыхь тхылъхэр. УФ-м къэрал инэмэ Iуэхуэмкlэ и министр армэм и генерал Нургалиев Рашид, КъБР-м щыlэ МВД-м и лэжьакlуэхэм кьабгъэдэкl саугъэт льапlэхэр.

Къэрал кlуэщ Iуэхуэхмкlэ министерствэу КъБР-м щыlэм и пресс-Iуэхущlапlэ.

• Фэеплъ

Дыгъужь Къэралбий

Мы зи гугъу сщlар сызыгетхьыхьаныу лIым кьыкlуэ гъуэгуанэм и зы пычыгъэ щыкlуэ. А гъуэгуанэр кlэщlэтхьым икlи Iуэхугъуэ гъэщlэгъуэнж эмкlэ гъэнщlат.

Дыгъужь Къэралбий 1922 гъэм Дзэпльыкъу куейм щыlэ Ашэбей (Малкъэ) кьуажэм кьыщалъхуащ. Школыр кьыззэрихуэу, Налшык дэт Мэкъумэш техникумым щlэсащ. Хьарзынэу еджэр т, етIуанэ курсми нэсат. Ауэ адыгэ щlалэщlэм и гур дэзм кьулыкъу щыщlэныр зуэпабгъэт. Абы зэхьех мыжьыкъэу зауэ-лъэсыдзэ еджапlэ кьыщыдэлъхьауэ икlи Мурад ещlа абы щlэтыс хьэну. И щlэныгъэкlи, и уэзыншагъэкlи, спорт Iуэхуэмкlи хьарзынэу кьикlыпт, ауэ и ныбжьым илъэс хуэныкъуэт. И тхылъкlэ щыlамэхым, училищем и унафэщlым и дежкlэ кlуащ.

Зэрыщlэтыхьхьэ экзаменхэр егъэт, аджкlэ дипломыр, жиlащ полковник Попов И. С.

Зэрыщlэтыхьхьэ экзаменхэр псоми ятекlуэу Къэралбий итащ. И еджкlэкlэ кьыхэжьныкъуэ Дыгъужьым 1941 гъэм уэлдмышэр екъулIэныгъэкlэ кьиухащ. Ар занщlэу ягъэкlуащ Ипщэ-Кьухьэпlэ фронтым. Илъэс пщыкlубгъу иримыкlуа офицер щlалэщlэм кьыщlэщlатыкlащ 299-нэ фочэу дивизэм хьыхь 960-нэ полкым и взводыр. 1941 гъэм бадзэуэгъэу мазэм Брянск и деж ар фронтым Iухьащ. А япэ махуэ дыдэми адыгэ щlалэр зауэ гуащlэм хэхуащ. Нэмыщlэ кхъухьлатэхэр ди зауэлIхэм хуабжьу кьатегуплIат. Къэралбийрэ и ныбжьэгъухэмрэ зэрыс щlыпIым ямыщlэ башэрэ еджагъошхуэ, Абджечэ куэд щыхэкlуэдащ, лейтенант щlалэр фэбжьыщхуэ хихауэ кьелащ. УЗрэщlым щlэпльрэ, тlэкlу нэхъыфlкъыззэрыхьэжьу. Ар кьыщыхьатащ Ленинград фронтым. Иджы лейтенант нэхъыжьым батальон кьыIущlалъхьэ.

1943 гъэм и щlышлIэрт. Щlымахуэр тфIифт. Ладогэ зэгуэлыр зэщlэщтхьат. Нэзие станцыр хуит кьыщlыкlыжу, Ленинград кьэзыхуэрихьа нэмыцэхэм ебгъэрыкlуэныжмкlэ ди дзэхэм Iэмал ягъуэтынут. Ауэ а станцыр тхьапэ 24-рэ. Абы щlэт ордену тIу, медалу 25-рэ. Дыгъужьыр иратхащ СКВО-м и Щlыхь тхылъым. Абы тIэунейр фlыщlэ кьыхуищlащ СКВО-м и командующэу щытта, армэм и генерал Плиев Иссэ, а округым нэхъ нужькlэ и унафэщlу лэжьа генералполковник Алтчев Александр, СССР-м и ДОСААФ-м и ЦК-м и Iэтащхэу щыта, Совет Союзым и ЛIыхъужь, флотым и адмирал Егоров Г. М.

1972 гъэм, и узынщагъэр зэрыщlэзмэмыхьм кьыхуэкlыу, Дыгъужьыр и кьулыкъуэм текlащ. Ауэ и Iэхэр зэтридзэу тIысыжакъым, нэгъуэщlу кьулыкъу зыбжанэ иригъэжьакlащ. Е.Iым нэхъыщхьэу кьиупльэту щытаращи, щlалэгъуалэм ядэлэжьжьэр зэи эпигъэуакъым. Къэралбий и гъащlэм зы Iуэхугъуэ гъэщlэгъуэн кьыщыхъуащ. 1978 гъэм мазаем и 12-м СССР-м зыхьумэжьныгъэмкlэ и министр Устинов Дмитрий и унафэкlэ абы полковник цIэр кьыфlищауэ щыта.

Унагъуэ зыхэпсэгъуи иIэт Къэралбий. И щхьэгъусэ Сэкинатрэ абыр я псэр зы чъмэ ильмэ хуэдэу зэдэпсэуэрт, я кьуэ Валерий щlалэр хьэлэмэтыщlа кьежьэкlат, щхьэгъусэ къишат, япхъу Людмилиу унагъуэфI ихуат. Къэралбийрэ Сэкинатрэ хуэдэу жьыщхьэ махуэ хьуа щыIуэ псоми кьащхьыкъут. Тыу я зэтету уиз дагъуи яухуат, зыгъэуэрами зэпэщ ящlат. Ауэ унагъуэм зыпэмыплъа гуауэ ин кьихьащ – я щlалэр закъуэ Валерий гъуэгум кьыщытехуа фэбжь бзаджэм ихьащ. Аптуэдэр Сэкинатрэ хуэдэу жьыщхьэ махуэ хьуа щыIуэ псоми кьащхьыкъут. Ти узынщагъэкlи олимпиадэм хэхьэщхьу ирихьэлIэмэ, и насыпыр кьикlащ.

ХЬЭЩIЫКЪУЭЙ Олег.

• Спорт

Махуэ Билал олимпиадэм кlуэну?

ПСЭУПIэ Федерацэм Спорт бзэкlэхэмкlэ и федерацэм (ФСБР) и гъэзащlакlуэ директор Брюсов Георгий иджыблагъэ журналистхэм зэрэкрилъамкlэ, щыщlэзIым и 2 - 17-хэм къэралым бзэкlэ хуитымкlэ и командэм тренерхэм зытрауухуауэ щыта Владивосток и пlакlэ Красноярск къалэм сбор щригъэкlуэкlынущ.

«БАДЗЭУЭГЪУЭМ и 15-м спорт федерацэм и зэIущlэ зэхэтащ. Ар теуухуауэ щыта щlэмэ Джигухэм кlуэн и пэ кьыхуэу командэм иригъэкlуэкlыну иужьрей зыгъэзэнгъэм. Абы хэтащ ФСБР-м и унафэщlэ Мамиашвили Михаил, вице-президент Вараев Алдан, командэм и тренер нэхъыщхьэ Тедеев Дзамбулат сымэ, нэгъуэщlхэри. Сборым ираджащ бзэкlэ 52-рэ.

Абы щыщу 7-р Пекин кlуэнущ, ауэ абыхэм я цIэр иджыри кьыжьакlакъым», - кьыхичъащащ Брюсов Георгий.

Урысей Федерацэм и командэм хэту зегъэхьэзащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и бзэкlэхэр, 2007 гъэм и дунейпсо чемпион Махуэ Билал. Ди щlалэр килограмм 120-м щыбанэхэм я деж езанэу щытщ. Билал кьыззэрыджиламкlэ, олимпиадэм ерыщу зыхуеГъэхьэзэн. Ауэ, ауэ абы кlуэнрэ мыкlуэнрэ кьыщищlэнур сбоурым и иужьрей махуэхэращ. «Командэм езанэу сыщытми, олимпиадэм сыкlуэу жаIэу интернетым щатхэмэ Iуэхуэ тепщlыкъэ хъунукъым. Унафэр къэзащlтэнур тренерхэращ, ауэ сэ сльэкl къэзмыгъанэу зыбзогъэхьэзащ, си узынщагъэр тэмэмащ», - кьыхичъащащ Махуэ Билал.

Фигу къэдгъэкlыжьынщи, 2008 гъэм Урысей Федерацэм и чемпионатым ди щlалэм япэ увыпIэр кьыщыхузхьакъым, ауэ абы щыхичъащlат олимпиадэм кlуэнымкlэ нэхъ лъэщ дыдэу кьыпэщlэта и нкьуэхьэкlуэ Курамагомед Арщхьэкlэ, Iуэхуэ абыкlэ зэфlэкlакъым, Билал къытекlуащ Дагъыстаным и бзэкlэ щlалэ Ахмедов Бахтиярэ. Иджы тренерэхэм къатощlыгъуэ щlалитIым Пекин кlуэну зыхуэфащэр кьыхахыну.

Командэм и тренер нэхъыщхьэ Тедеев Дзамбулат иужьрей зэманым ита интервьюхэм я тепщlыхьмэ, Махуэ Билал япэ иригъэщ икlи езанэу командэм щигъэуващ. Иджы псоми зэпытар ди щlалэрэ. Къарукlи узынщагъэкlи олимпиадэм хэхьэщхьу ирихьэлIэмэ, и насыпыр кьикlащ.

ПСЭУПIэ -коммуналнэ хозяйствэхэм зэхьэзыныныгъэхэр щегъэкlуэкlыныжмкlэ федеральнэ фондым Урысей Федерацэм и щlыналъэ зыбжанэм финансklэ ядэIэпыкlуэныр техуэуа уиафэ. Иджыблагъэ ящlащ абыхэм ята заявкэхэм ямкъ иткlэ.

КЪЭРАЛ корпорацэм и пресс-Iуэхущlапlэм кьызэритамкlэ, апхуэдэ гульытэ ягъуэтынущ Пензэ, Астрахань областхэм, Алтай краим, Карачаем, Бурятиеми, Къэбэрдей-Балъкъэрым.

КъБР-м и псэупIэ-комунальнэ хозяйствэхэр кьиуцIэрэ зэхьэзыныныгъэхэр щегъэкlуэкlыныжмкlэ федеральнэ фондым и пlакlэ Красноярск къалэм щыщlащ.

КъБР-м и псэупIэ-комунальнэ хозяйствэхэр кьиуцIэрэ зэхьэзыныныгъэхэр щегъэкlуэкlыныжмкlэ апхуэдизкlэ мыхьэ щыщlащ. Абы и фlыгъэкlэ щыхьэ мин 18,2-м я псэупIэхэр ирагъэфlэкlуэфынущ.

БЭТОКЪУЭ Албэч.

Дунейм и 4-нэ чемпионкэ Рубцовэ Ольгэ

СССР-у щытам и спорт щыхьэр льагъэу зыIэтахэм ящыщу дунейм шахматымкlэ и 4-нэ чемпионкэ Рубцовэ Ольгэ. Ар 1909 гъэм щыщlэхьэм и 20-м Москва кьыщалъхуащ. Пасэ ныдэ ар гугъу тщы джэгуIуэр зэрыщlащ. Ар абы я зэныщар Москва щыщlэрыIуэ у щыта шахматист, Алехиным и гъусэу зэпэуэхэм хэта Рубцов Николайщ (нужькlэ профессор, СССР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат хуэт).

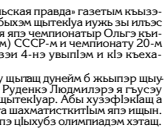

МИС АПХУЭДЭ унагъуэщ кьыщыхьуар совет шахматистхэ гъуэзэдж, Москва щlэнэ зэпэуэхэм куэдрэ бжьыпэр щызыубыда, СССР-м и спортым щыхь. Iэ зэ нас терыр. Рубцовэ куэд дыдэ щыху зэфlэкlащ дунейпсо зэхьэзэхуэхэм.

Псори кьыщежьар 1926 гъэм «Комсомольская правда» газетым кьызэригъэпэща ныбжьыщlэ зэхьэзэхуэхэрщ. Абыхэм щытекlуэ нужь зы ильэс дэкlри, СССР-м и цыхубзхэм шахматымкlэ я яIэ чемпионатыр Ольгэ кьихьэхуащ. Илъэс 40-кlэ (1927 - 1967 гъэхэм) СССР-м и чемпионату 20-м хэтащ: куэдрэ бжьыпэр щиубыдащ, ауэ зэи 4-нэ увыпIэм и кlэ къехакъым.

Рубцовэ и дзэ жжIэ льагаIэ нэхъ ин дыдэ у щытащ дунейм б жьыпэр щыубыдыныр техуауэу Быковэ Елизаветрэ Руденко Людмилэрэ я гъусэу ирагъэкlуэжа льэныкъуищ зэпэуэм зэрыщытекlуар. Абы хуэзэфlэкlащ а зэманым нэхъ льэщ дыдэу кьалъытэу щыта шахматистхэм яIэ ищlын.

1957 гъэм СССР-м и командэм и пашэу яIэ щыхуэз олимпиадэм хэтащ. Абы очко 14-м щыщу 9,5-рэ кьыхихащ.

Пэжщ, зы ильэс дэкlри, чемпионыгъэр фlэкlуэдащ: матч-реваншым абы кьыщытекlуащ Быковэ Елизаветэ.

Иужькlэ кlуэгъуэхэр пыслькlэ зэхуэтахъуэр зэдэджэгуныным техуауэ зэпэуэхэм жьыдэжру хэтащ. 1968 - 1972 гъэхэм а зэхьэзэхуэ лIэужьыгъуэмкlэ дунейм и яIэ чемпионкэ хъущ.

Шахматэ зэщlэжьхьаныгъэм зегъэужьащым и зэфlэжьыу хилъхьам папщlэ абы Лэжьыгъэм и Бэракъ Пльыжь орденыр иратауэ щытащ.

Ольгэ я и Iэщlагъэкlэ жыырым етэжь инженер т. Ауэ абы нэхъ гуфрыфыгъуэ дыдэу иIар ешым и бынитхъур. Ахэри кьигъэхьуащ шахматыр фы дыдэу я яльагъуэу, псом хуэ эмыдэу ипхъу нэхъыщlэ Ленэ. И ныбжьыр илъэс 14-м иту ар Москва кьыщlэхьэжьэм я деж чемпионкэ щыхьуащ щытащ.

Рубцовэ Ольгэ 1994 гъэм дыгъэгъаэзэм и 13-м дунейм ехьжащ.

1966 гъэм кьыщыщlэдзауэ ар къэрал куэд дыдэм щыгъэльэпIэ, зэхьэлIари Дунейпсо шахмат федерацэр (ФИДЕ) 1924 гъэм мы махуэм кьызэрызэгъэпэщащу. Шахматым хэлъхьэныгъэ ин хуищlащ щыхубзэм и зэхэщlыкlым зиужьнынымкlэ.

МЫ ДЖЭГУКlЭР кьыщежьажьауэ кьалъытэр Индиерщ. А щlыналъэм итхуанэ лIэщlыкlэ зэрыщlащ щыщlэрыIуэу щытащ чатурангэ джэгуIэр, абы кьытехуькlагъэнущ шахматыр. Пэжщ, ижь зэманым шахматыр хьэрыпхъэ я дежкlэ кьыщежьауэ жызыIэ хэри щlыщlащ. Ауэ абы мы зэманым зы мыхьэнэ гуэри иIэжьыкъым - нэхъыщхьэ шахматыр ди гъащlэм быдэу кьызэрыхьхьарщ.

М ы джэгуIэм пасэ лъандэрэ я кьыдокlуэкlэ хьыбар тельыджэ дыдэхэр. Апхуэдэ жьыбархэм мы зэманми кьахохьуэ. Псальэм и хьэтыркlэ, совет шахматист Лилиенталь Андра (а гроссмейстерыр щlэрыIуэу щытащ кьанэ щымыIэу дунейм и чемпион псоми зэрыIэ нэхъ мыхъуми кьазэрыфlыхьхуамкlэ) Москва зэуэ щыщlэджэгуащ шахматиститIу 155-м. АтIэ ар тельыджэкъэ: зыр зэуэ щыхуи 155-м яздаджэгуну. ЗэIущlэхэр ихат гроссмейстерым партиер 100-м нэблагъэ кьыихьэжауэ, 12 ныбджэфIэкlа кьыстемыкIуауэ!

Мы зэманым шахматэ мэджэгу нэфхэри дагъэхэри. Зи узынщагъэм дерт иIэ куэдым я дежкlэ ар тегъэупIэ лъэщ хъуащ.

Кlэщlу щыгъуазэ фахуэтщlынщ а джэгуIкlэмкlэ щlэрыIуэ хъуэхэм. Дунейпсо зэпеуэхэр, къежьа нэжь ягъу бжьыпэр иубыдащ Стейниц Вильгельм, зэман дэкlри, ар тетыгъуэм григъэкlащ Ласкер Эммануил. Иужькlэ гулыкуэм къихьащ Капабланкэ Хосе Раульрэ Алехин Александрэ, зауэм иужькlэ бжьыпэр куэдрэ яныгъащ совет шахматистхэм. Абыхэм зэ къахэIэбэфар америкэм гроссмейстер лъэщ ящlэ Фишер Робертщ. ИужькlэКарпов Анатолийрэ Каспаров Гарирэ чэзур кьыпльащ. Зэрытlупагъуэ, блэкlа лъхьэнэ гъунэгъум дунейм бжьыпэр нэхъыбэу щызыубыдыр ди къэралым щыщlэхэрщ. Арщхьэкlэ гроссмейстер ахьылыпlэ ящlэ (пэжыр - пэжщ, ар къэзгъэлъэгъуэн хуейщ), Каспаров Гарри и зэранкlэ къута хуащ шахматистхэм я дунейпсо зэпеуэхэр зэрекlуэкlэ щыкlэр. Етыри, и чемпионыгъэр Iэщlыб ищlри, шахматыр Iэщlыб ищlри, политикэм хьэхьащ. Зыкъомрэ дунейм и чемпиону щытащ абы кьыфlэзыхьэуа Крамник Владимир. Аущэ аргуэру зэрахьуэкlащ шахмат зэпеуэхэр зэрыраГъэкlуэкlэ хабзэр. Мы зэманым дунейм и чемпиону къальытэр Индиеи щыщ Анагъуэ Виш. Ауэ Крамник быдэу жеIэ езым чемпионыгъэр иубыдыжыну.

Цыкъубзхэм я дежи Iуэхум и щытыкlэр абы кьызэрыкlэрыкъуу щlэзэныжьу. Ди къэралым и шахматистхэхэм яфlэкlуэдащ пlалъэ кlыхькlэ пашэу зэпещlытар. Ди мы зэманым ди газетым тыдощlэ дунейм и чемпионкэу щытахэм я кьеклуэкlыкlам теухуа тхыгъэхэр - псори зытетщlыкlыр щыщхьэмэ и кlэ ныжьэ фокlадэм и пэщlэдзэмрэ шахматымкlэ дунейпсо цыкубз чемпионат ди республикэм и кьалащхьэ Налшык зэрыщlекlуэкlыкlнурщ.

Аращи, кьыкlэлъыкlуэу цыкубзхэм я дежкlэ дунейм бжьыпэр щызыубыдыныр беджьылы щыхьунур Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэщ. Дэ къытпопlуа ди къэхэм и щlыкlыр зэрыщlэтыну зэпеуэ техьащ. Щэч гуэри хэлъ-кьым ди республикэми а джэгукlэ хьэлэмэтым зэрызыщlигъэхьыжыну.

МАХЬШОКЪУЭ Мухьэмэд.

• Бадзэуэгъуэм и 20-р Шахматым и дунейпсо махуэщ

ДжэгукIэ телъыджэ дыдэ

Кlэщlу щыгъуазэ фахуэтщlынщ а джэгуIкlэ

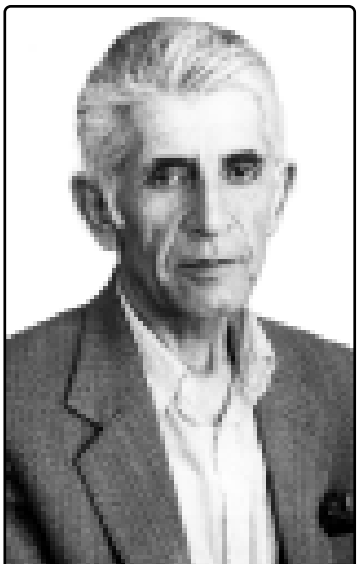

Си лъэпкъ, сэ фIыуэ узолъагъу!

УсакIуэ АфIэунэ Лиуан и ныбжьыр илъэс 70 ирокъу

Зи къалэныр екIуу зыгъэзащIэ

Ди сабийхэр усэ дахэхэмкIэ зыгъэгуфIэ АфIэунэ Лиуан 1938 гъэм бадзэуэгъуэм и 20-м кIыщыгалъхуащ Къулыкъужьыр Итщэ къуажэм.

*Зи унагъуэ IуэхугъэмкIэ дахэ-дахэу хуэмышIа щIалэщIэм классибгъ фIэкIа кIыхьыгъуэу зэжьэи щIедзэ. Аузэ и ныбжьыкIоорэ, дзэм кIуалыкъу щищIэну щраджэ. Ар щIэкIыу къигъэзжа нэужь, Лиуан уэхуакIуэхэм кIыхьрыгуэкI гъэмакIуэу яхохьэ. Гугъуехьым ипсычхьуэ къыкIуэкI АфIэунэм а зэрылажьэм хуэдэуэрэ епщIанэ классыр къеуэ, езыр-езыру едзэнэрэ, и щIэныгъэм хегъахьуэ. И Іыгъагъэкъэ литературэм, журналистикэм ямыжьэ пэтми, анэдэлъхуу бгъэдэлъ Іэзагъэм насыпыкъуэдокIуэ: абы сабий усэхэр итхыу щIедзэ. Лиуан тхылъхэм, зэджэхэм кIыхьэтджэкIа усакIуэхэм ящыщкъым - ар къуэкIэ, гупсыскIэ, зэрэ псэкIэ зытыридар щыращ, щIэныгъэкъэкIэ гъэпщIа лэжьыгъэращ. И пенсэкIуэгъуэ хьуэхуэкIэ Лиуан уэхуакIуэр ахъщ. Хьер хьэлэлыи и эхэкIыпIэу щыт лэжьыгъэр зищIысыр пасэу зыгъэунэхуа, сабийгъуэ тынши зимыIа АфIэунэм и яп1 усэхэр зыхуэгъэгъэгъуэ ди цыкIухэм я щыIэкIэ-псэукIрат. Ар абыхэм гуапэу, бзэ Іэфрэкъэ епсалъэу хуожьэри, ахэр фIыуэ зэрилъагъэм хуэдэ зыгъэунагъэкIэ сабийхэри езым къыподжэж. Лиуан зыхуэтхэ цIыкIухэмрэ езы усакIуэмрэ зэгурыIуэу, зэрыщIэу къыгъэзэдекIуэкIым щыхьэт техьэурэ АфIэунэм и тхылъхэр сабийхэми балигъхэми ягу зэрыдихьэр.

Газетхэмрэ журналхэмрэ щIэх-щIэхьурэ къытехуэу усэхэрищыIэхьэса тхылъхэр щхьэхуэу къыдигъэкIыу щIедзэри, АфIэунэр ашыу усакIуэ нэхъыфIхэм хабжэ махьу. Псом хуэмыдэу ар щIрыIуэ зыщIар «Къэрабэ» (1976 гъэ), «Дадэ и сурэт» (1983 гъэ), «Псыпэ цIыкIу» (1993 гъэ), «Усыгъэхэр» (1998 гъэ) тхылъхэращ. Абыхэм щытхъуэ псалъэхэр хужаIащ усакIуэ Бештокъуэ Хьэбас, Сонэ Абдулчэрим, Уэрэзей Афлик сымэ, иогъуэщIхэми.

АфIэунэ Лиуан балигъхэми яхуотхэ. Адыгэ Іыгъуэгуатэр зэрищIасэр, абы и къэпсакIэр псэкIэ къыхэрищтэр щыиэрыльагъуэ АфIэунэм и усэ нэхъыфIхэм. Ди зэманым и нэкъыжьэ ятельщ Лиуан и тхылъэ куэдым. Дэтхэнэ зы усакIуэфIми хуэдэу, абы игури фIым догуфIэ, ем еГъэмIейтей. ГуфIэгъэрэ гуэурэ щыхэмыхь дунейм и къэхуэкъащIхэрщ АфIэунэм и усэхэм къигъэхуэгъэ хуэгъэ - абыхэм яхэтщ гуэхухэу къызытхэри гуэзыгъанплъэу узыгъэнэщхьейхэри. Жыпiэнурамэ, усыгъэм и къалэныр екIуу ягъэзащIэ абыхэм.

ЖФ-м и ТхакIуэхэм я совэрм хэт, зи ныбжьыр илъэс бIыщI ирикъуа АфIэунэ Лиуан дохъуэхъуэу узынщагъэр суфIэгъэуэрэ щымышIу куэдрэ тхуэпсэуну, дянэкIи творчествэм ехьэлIэныгъэхэр щIэну.

ЕлГъЭР Кашиф.

Адыгэ лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
ПыгуфIыкIыу
Нэхъыжь.
НэхъыщIэ
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
ЩIыпIэ куэди,
Адыгэм
И пщIэр
ЩызыпIэт!
Адыгэм иIэщ
Іуащхьэмахуэ,
И напэр кьабзэу
Кьыузрыщ.
ИIэжщ
Хуитыжу
ЩIыпIэ дахи,
КъыIукIыу
Тхыдэм
И дауд.
Бгъэдэлъщ
Адыгэм

Хабзи-бзыпхьи,
ПIымыIу
ЩIыбкIэ
ЩIикIуэтын...
Бгъэдэлъщ
Хахуагъи,
ФIыщIи,
ЩытхъуI -
Нэхъ лъагэу
И щхьэр
ЩIиIэтын!..

Си Унэм

Укъыздог уфIэ -
СыщIыгуфIэм,
ГущанIэу
Си псэр зыщыпсэху!
ЗыщIыпIэ Іуэхукъэ
СыщIыгувэм,
Ущытщ нэщхьейуэ -
Кьыскъуэгъэгъу.
Кьемыхьыу зэи
Уи нэбдзыпэ,
Уэ кьэрэгъу лу
Ущцхьэщытщ.
Пхуэжан
Сигу цIыкIури
Уи бкэIупэм
Гъэгъа удзыщIэ
ЦIыкIуу Іутщ!
УэипщIэнтIэпсщи -
Птетщ си нэIэ,
ПкIэрыслхьэ
тIэкIури
УзогъэкIу.
ПщкэрыстIэгъэфкъым
Бжьэ пыIи,
Умыщ уи жагъуэ -
СынолъэIу...
Сабий анэгъу,
ПхуэсщIу Іэплъ
Уи пащхьэ ситщи,
Си дуней.
Зэгуэр уэ
ЖьыIэгъэ
Ущрэхьжьыну
Жеплъ псори
Пхуэпшу
Нэхъ иныжу
КъыбжеIэж!

Си псалъэ

Сльэгъуакъым
Лажьэм лыжь гуэр
ишхыу,
И ныбэ изуи
Кьыщьхьэуа...
Сылэжьэхьуами,
Щхьэприхьу,
Кьулей
АбыкIэ
Сымыхъуа.
Сыпсэукъым
мылькум
Хэлъу си пэ,
Сисакъым зэи
Бжэр куэщI.
КъыIутим жьыгъэр
Си бжэIупэм,
Гугъу ехьым ноби
Сыпольщ...

Іэужь

Тынщыгъуэм
Сянэр илыкIакъым,
Тынщыгъуэм
Сядэр имыхьа.
Дунейм
И фыигъуи
ХэтхъыкIакъым -
Иджыщ ар
Си щхьэ
Кьыщихьар.
Гугъуехь зи натIэ
Укъилкъуамэ,
Ардыщрэ
Быныи
Іэужь хуохъу.
«Гугъуехьри
бжьибкIэ мауэ», -
ЖысIэм,
Фи фIэщ
Сэуэщыну
Сэ кьыщIохьу...

Си Унэм

Схуэзэфдж
КьигащIэр
ЦIыху Іейм
ГъащIэу,
Кьысщремыхуэ
Тхьэм и ней...
СхуэзэфэкIамэ,
Зыр сфIэмащIэу,
Естынт цIыхуфIым
Ар тIэуней.

* * *

Іей зыщIэм
ИщIэр Іейкъэ
КьыщIэкIуэжтэм,
ФIы фIэкI имыщIэу
Тобэ
Кьнхьыжнт.
Іэщэ щнуэди
И щэр
кьытехуэжтэм,
Іэм Іэщэ кьыщтэу
КIакхьу
ЩIимычыжнт...

* * *

УзекIуэм,
Куэдым урохьэлIэ,
Зуплъыхьым -
Куэди
Нэм ельагъу.
...КьыстехьэлъэхукIэ
Сэ уи хьэлъи,
Си лъэпкъ,
НэхьыфIу
Узольагъу.

Си псалъэ

Сльэгъуакъым
Лажьэм лыжь гуэр
ишхыу,
И ныбэ изуи
Кьыщьхьэуа...
Сылэжьэхьуами,
Щхьэприхьу,
Кьулей
АбыкIэ
Сымыхъуа.
Сыпсэукъым
мылькум
Хэлъу си пэ,
Сисакъым зэи
Бжэр куэщI.
КъыIутим жьыгъэр
Си бжэIупэм,
Гугъу ехьым ноби
Сыпольщ...

Іэужь

Тынщыгъуэм
Сянэр илыкIакъым,
Тынщыгъуэм
Сядэр имыхьа.
Дунейм
И фыигъуи
ХэтхъыкIакъым -
Иджыщ ар
Си щхьэ
Кьыщихьар.
Гугъуехь зи натIэ
Укъилкъуамэ,
Ардыщрэ
Быныи
Іэужь хуохъу.
«Гугъуехьри
бжьибкIэ мауэ», -
ЖысIэм,
Фи фIэщ
Сэуэщыну
Сэ кьыщIохьу...

Си унэм

Схуэзэфдж
КьигащIэр
ЦIыху Іейм
ГъащIэу,
Кьысщремыхуэ
Тхьэм и ней...
СхуэзэфэкIамэ,
Зыр сфIэмащIэу,
Естынт цIыхуфIым
Ар тIэуней.

* * *

Іей зыщIэм
ИщIэр Іейкъэ
КьыщIэкIуэжтэм,
ФIы фIэкI имыщIэу
Тобэ
Кьнхьыжнт.
Іэщэ щнуэди
И щэр
кьытехуэжтэм,
Іэм Іэщэ кьыщтэу
КIакхьу
ЩIимычыжнт...

* * *

Узекіуэм,
Куэдым урохьэлIэ,
Зуплъыхьым -
Куэди
Нэм ельагъу.
...КьыстехьэлъэхукIэ
Сэ уи хьэлъи,
Си лъэпкъ,
НэхьыфIу
Узольагъу.

Си лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
ПыгуфIыкIыу
Нэхъыжь.
Нэхъыщ1э
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
ЩIыпIэ куэди,
Адыгэм
И пщIэр
ЩызыпIэт!
Адыгэм иIэщ
Іуащхьэмахуэ,
И напэр кьабзэу
Кьыузрыщ.
ИIэжщ
Хуитыжу
ЩIыпIэ дахи,
КъыIукIыу
Тхьэдэм
И дауд.
Бгъэдэлъщ
Адыгэм

Хабзи-бзыпхьи,
ПIымыIу
ЩIыбкIэ
ЩIикIуэтын...
Бгъэдэлъщ
Хахуагъи,
ФIыщIи,
ЩытхъуI -
Нэхъ лъагэу
И щхьэр
ЩIиIэтын!..

Си Унэм

Укъыздог уфIэ -
СыщIыгуфIэм,
ГущанIэу
Си псэр зыщыпсэху!
ЗыщIыпIэ Іуэхукъэ
СыщIыгувэм,
Ущытщ нэщхьейуэ -
Кьыскъуэгъэгъу.
Кьемыхьыу зэи
Уи нэбдзыпэ,
Уэ кьэрэгъу лу
Ущцхьэщытщ.
Пхуэжан
Сигу цIыкIури
Уи бкэIупэм
Гъэгъа удзыщIэ
ЦIыкIуу Іутщ!
УэипщIэнтIэпсщи -
Птетщ си нэIэ,
ПкIэрыслхьэ
тIэкIури
УзогъэкIу.
ПщкэрыстIэгъэфкъым
Бжьэ пыIи,
Умыщ уи жагъуэ -
СынолъэIу...
Сабий анэгъу,
ПхуэсщIу Іэплъ
Уи пащхьэ ситщи,
Си дуней.
Зэгуэр уэ
ЖьыIэгъэ
Ущрэхьжьыну
Жеплъ псори
Пхуэпшу
Нэхъ иныжу
Кьыбжеіэж!

Си псалъэ

Сльэгъуакъым
Лажьэм лыжь гуэр
ишхыу,
И ныбэ изуи
Кьыщьхьэуа...
Сылэжьэхьуами,
Щхьэприхьу,
Кьулей
АбыкIэ
Сымыхъуа.
Сыпсэукъым
мылькум
Хэлъу си пэ,
Сисакъым зэи
Бжэр куэщI.
КъыIутим жьыгъэр
Си бжэIупэм,
Гугъу ехьым ноби
Сыпольщ...

Іэужь

Тынщыгъуэм
Сянэр илыкIакъым,
Тынщыгъуэм
Сядэр имыхьа.
Дунейм
И фыигъуи
ХэтхъыкIакъым -
Иджыщ ар
Си щхьэ
Кьыщихьар.
Гугъуехь зи натIэ
Укъилкъуамэ,
Ардыщрэ
Быныи
Іэужь хуохъу.
«Гугъуехьри
бжьибкIэ мауэ», -
Жысіэм,
Фи фIэщ
Сэуэщыну
Сэ кьыщIохьу...

Си лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
Пыгуфіыкіыу
Нэхъыжь.
Нэхъыщ1э
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
ЩIыпIэ куэди,
Адыгэм
И пщIэр
Щызыпіэт!
Адыгэм иIэщ
Іуащхьэмахуэ,
И напэр кьабзэу
Кьыузрыщ.
ИIэжщ
Хуитыжу
ЩIыпIэ дахи,
КъыIукIыу
Тхьэдэм
И дауд.
Бгъэдэлъщ
Адыгэм

Хабзи-бзыпхьи,
ПIымыIу
ЩIыбкIэ
ЩIикIуэтын...
Бгъэдэлъщ
Хахуагъи,
Фіыщіи,
ЩытхъуI -
Нэхъ лъагэу
И щхьэр
ЩIиIэтын!..

Си Унэм

Укъыздог уфIэ -
Сыщіыгуфіэм,
ГущанIэу
Си псэр зыщыпсэху!
ЗыщIыпIэ Іуэхукъэ
Сыщіыгувэм,
Ущытщ нэщхьейуэ -
Кьыскъуэгъэгъу.
Кьемыхьыу зэи
Уи нэбдзыпэ,
Уэ кьэрэгъу лу
Ущцхьэщытщ.
Пхуэжан
Сигу цIыкIури
Уи бкэIупэм
Гъэгъа удзыщIэ
ЦIыкIуу Іутщ!
УэипщIэнтIэпсщи -
Птетщ си нэIэ,
ПкIэрыслхьэ
тIэкIури
УзогъэкIу.
ПщкэрыстIэгъэфкъым
Бжьэ пыIи,
Умыщ уи жагъуэ -
СынолъэIу...
Сабий анэгъу,
ПхуэсщIу Іэплъ
Уи пащхьэ ситщи,
Си дуней.
Зэгуэр уэ
ЖьыIэгъэ
Ущрэхьжьыну
Жеплъ псори
Пхуэпшу
Нэхъ иныжу
Кьыбжеіэж!

Си лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
Пыгуфіыкіыу
Нэхъыжь.
Нэхъыщ1э
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
ЩIыпIэ куэди,
Адыгэм
И пщIэр
Щызыпіэт!
Адыгэм иIэщ
Іуащхьэмахуэ,
И напэр кьабзэу
Кьыузрыщ.
ИIэжщ
Хуитыжу
ЩIыпIэ дахи,
КъыIукIыу
Тхьэдэм
И дауд.
Бгъэдэлъщ
Адыгэм

Хабзи-бзыпхьи,
ПIымыIу
ЩIыбкIэ
ЩIикIуэтын...
Бгъэдэлъщ
Хахуагъи,
Фіыщіи,
ЩытхъуI -
Нэхъ лъагэу
И щхьэр
ЩIиIэтын!..

Си Унэм

Укъыздог уфIэ -
Сыщіыгуфіэм,
ГущанIэу
Си псэр зыщыпсэху!
ЗыщIыпIэ Іуэхукъэ
Сыщіыгувэм,
Ущытщ нэщхьейуэ -
Кьыскъуэгъэгъу.
Кьемыхьыу зэи
Уи нэбдзыпэ,
Уэ кьэрэгъу лу
Ущцхьэщытщ.
Пхуэжан
Сигу цIыкIури
Уи бкэIупэм
Гъэгъа удзыщIэ
ЦIыкIуу Іутщ!
УэипщIэнтIэпсщи -
Птетщ си нэIэ,
ПкIэрыслхьэ
тIэкIури
УзогъэкIу.
ПщкэрыстIэгъэфкъым
Бжьэ пыIи,
Умыщ уи жагъуэ -
СынолъэIу...
Сабий анэгъу,
ПхуэсщIу Іэплъ
Уи пащхьэ ситщи,
Си дуней.
Зэгуэр уэ
ЖьыIэгъэ
Ущрэхьжьыну
Жеплъ псори
Пхуэпшу
Нэхъ иныжу
Кьыбжеіэж!

Си лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
Пыгуфіыкіыу
Нэхъыжь.
Нэхъыщ1э
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
�щIыпIэ куэди,
Адыгэм
И пщIэр
Щызыпіэт!
Адыгэм иIэщ
Іуащхьэмахуэ,
И напэр кьабзэу
Кьыузрыщ.
ИIэжщ
Хуитыжу
ЩIыпIэ дахи,
КъыIукIыу
Тхьэдэм
И дауд.
Бгъэдэлъщ
Адыгэм

Хабзи-бзыпхьи,
ПIымыIу
ЩIыбкIэ
ЩIикIуэтын...
Бгъэдэлъщ
Хахуагъи,
Фіыщіи,
ЩытхъуI -
Нэхъ лъагэу
И щхьэр
ЩIиIэтын!..

Си Унэм

Укъыздог уфIэ -
Сыщіыгуфіэм,
ГущанIэу
Си псэр зыщыпсэху!
ЗыщIыпIэ Іуэхукъэ
Сыщіыгувэм,
Ущытщ нэщхьейуэ -
Кьыскъуэгъэгъу.
Кьемыхьыу зэи
Уи нэбдзыпэ,
Уэ кьэрэгъу лу
Ущцхьэщытщ.
Пхуэжан
Сигу цIыкIури
Уи бкэIупэм
Гъэгъа удзыщIэ
ЦIыкIуу Іутщ!
УэипщIэнтIэпсщи -
Птетщ си нэIэ,
ПкIэрыслхьэ
тIэкIури
УзогъэкIу.
ПщкэрыстIэгъэфкъым
Бжьэ пыIи,
Умыщ уи жагъуэ -
СынолъэIу...
Сабий анэгъу,
ПхуэсщIу Іэплъ
Уи пащхьэ ситщи,
Си дуней.
Зэгуэр уэ
ЖьыIэгъэ
Ущрэхьжьыну
Жеплъ псори
Пхуэпшу
Нэхъ иныжу
Кьыбжеіэж!

Си лъэпкъ

Зэтель зэпыту
И шы-уанэ,
ЗрикъуэкIыу
ГъащIэм
И пщIэнтIэпс,
Адыгэм екIуу
ЕкIу гъуэгуанэ,
Къытепсэу
Лыгъэм
И дыгъэпс!
Адыгэм иIэщ
Уафэ къащхьэуэ,
Нур пщIыпщIу
Мазэ -
Вагъуэбын!
Щихь цIыкIу -
Нэху цIыкIуу
Щыхэр цIыкIуи,
Зэхуэдэу
Зэшхэр
Щыпсэун.
Адыгэм иIэщ
Пыгуфіыкіыу
Нэхъыжь.
Нэхъыщ1э
Хьэлэмэт!
КьафэджэгуакIуи
КъимыкIуэту -
Щыджэгуу и лъэр
Щ

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм

Малъхъэдис

● ФщIэн папщIэ

Налкъутналмэсыр зэрызэрахьэр

Пасэ зэманым налкъутналмэс зэрыс дыщэхэкIэр зезыхьэну хуитыр щIихьхэмрэ абыхэм я унагъуэм ис хэмрэт. А лъэхъэнэхэм кьызэралытэу щытамкIэ, а мывэ лъапIэр кьарумрэ лIыгъэ нэсымрэ я нэщэнэт. Арат ар тепщэкэм фIэкIа яхуэмыфащэу щIабжьыр.

Апхуэдэу щыт пэтми, зыми памыщI а мывэри фагъуэ зыщI.бий иIэщ. Ар зэманырщ. Абы кьыхэкIыу, абыхэм якIэлъыплъын хуеящ. ПIалъэ-пIалъэкIэр гъэкъэбзапхъэщ.

Налкъутналмэсыр щIэх дыдэу фIей мэхъу, псом хуэмыдэу дагъэ трещIэ. Ар бгъэкьабзэкын папщIэ, тепщэкIкуу щIыкIуи псы хуабэ нбогъахьэурт, хьэкъущыкъу зэратхьэщI гуэр хьбокIэ. Мывэр абы тIэкIуэр хэбгъэлъа нэужь, дзэ зэралъэщI щеткэкIэ богъэкьабзэ.

* * *

КьызэралытэмкIэ, налкъутналмэсыр ирибгъэкъэбзэну псом нэхъыбэ хьэпшIыкIыр сабыныпсщ е шампунщ. Ауэ, абы нужькIэ, Iэмал имыIэу, псы къабзэ дэбгъэ ж.жьыжьын хуейщ. Ахэр зэрыпIэщIыжьыпхъэр хъыдан щабэ дыдэщ.

Псы щIыIэ стэканым нашатыр спирт ткIуэпс хьбогъаткIуэри, мывэ лъапIэр зэрыс дыщэр хьбодэщ. Дакъикъэ 30 хуэдизкIэ хэлъа нэужь, кьыхьобохьжри, щеткэ щабэ щыкIуи кIэ болъэщI. Аргуэру зэ хьбодззэжри, дакъикъэ зыбжанэ хэлъа нэужь, сапфеткэкIэ болъэщIыж.

* * *

ФIей хъуауэ гу лъыптамэ, мывэ лъапIэр кьызэрыгуэкI аркъэм хэбдзэми хъунущ.

* * *

Налкъутналмэс зэрыс дыщэхэкIхэр зы кьэп щIыкIуи иIэу фымыхъумэ, сыт щхьэкIэ жьпIэмэ, зыр зым жьэхэуэуэрэ фагъуэ мэхъу.

* * *

Илъэсым зэ Iэмал имыIэу дыщэкIыкIи егъэлъапIэ. Налкъутналмэс зэрыс хьэпшып щIыкIуфэкIуэр. ЗэщIагъэ.лIыр мывэр зэрегъэубыдам и бы-дагъым кIэлъыплъынщ икIи кьигъэщIэрэщIэжынщ.

Джэш, къэб, шыбжий

● Хадэхэкiхэр

Америкэм и тропикхэм щIым елэжьыныр щIыхьэ кьызэрыщIригъажьэрэ кьызэрымыкIуэу куэд щIащ икIи а щIыпIэхэм нэхъыбэ дыдэу щагъэкIыу щытар нартыхурэ джэшрэщ, къэбыр я гъусэу. Академик Жуковский П.М. зэритхьмкIэ, «ижь-ижьыж льандэрэ Мексикэм псом нэхъ рэхьыбэу кьыщагъэкIыу щыта къэкIыгъэ Iэрыгъэхэм ящIыщщ нартыхур, джэшыр, къэбыр. Джэшымрэ нартыхумрэ сыт щыгъуи зэрагъэгъуэзт, зэщIыгъуу трагъэрт, сыту жьпIэмэ, нартыхур джэшыр зыдэжей къэкIыгъэ хъурт».

Джэшыр нартыхум щIэту щытепсэкIэ иужьрейм сэбэпышхуэ хуохьу, джэшым щIыр азоткIэ зэрыгъэбейм, нартыхум жуалэ узыфэхэр зэриг.эжьуэдым кьыхэкIыу. Нартыхумрэ къэбымрэ щIы пшэрэкIэм, куэншыб зэхэфыхьар зыхалъхьа щIыхэм зэрыщIабгъэр Колумб и тхыгъэхэм кьыщигъэлъэгъуауэ щытащ.

Илъэс мин бжыгъэкIэ узэIэбэкIыжмэ, Азием Iэрыгъэ щащIа джэш лIэужьыгъуэхэр ди лъэпкъым ижь-ижьыж льандэрэ къигъэкIыуэр зекIуэкIыу. «Джэш» фIэщыгъэщIэр япэу зратауэ щытари ахэращ, иужькIэ нартыхум дощыгъуу Америкэм къра-шыжа джэшхэм ялъысыжа щхьэкIэ. Дэ, Хэкужьым щыпсэу адыгэхэр, америкэ джэшхэм а псалъэмкIэ деджэ щхьэкIэ, хамэ кэралъхэм щыпсэу ди лъэпкъэгъуэхэр абы зэреджэр джэншинщ. Америкэ джэшхэр азие джэшхэм нэхъри нэхъ пIащIэщ.

Джэшымрэ абы и лъэпкъэгъу къэкIыгъэхэмрэ (джэш хъурейр - горохыр, нэкъутыр - нутыр, джэш щыкIур - чечевицэр, соер) кьэуатщ, протеинкIэ кьызэрымыкIуэу бейщ. Ар кьызэхэсIыр абыхэм я лъабжьэм кьыпыхъуэ лъабжьэщIэкIэхэм хьуэам хэт азотыр куэду кьаубыду щIыр зэрагъэпшэрымрэ я ёзы къэкIыгъэхэмэ а азотыр адрей къэкIыгъэхэм нэхъри нэхъыбэу зэрызэщIашэфымрэщ. Джэшымрэ зи щIэ кьыгIуэ абы и лъэпкъэгъуэхэм я хуэдэу, куэду кьэуат зыщIэлъ зы гъавэхэкIи, зы хадэхэкIи урихьэлIэнукъым. Нэхъ пыухыкIауэ жьпIэмэ, джэшым протеину процент 31-м нэс, джэш хъурейм процент 34-рэ, джэш щыкIуи - 32-рэ, нэкъутым - 31-рэ, соем процент 45-рэ хэлъщ. Джэшми, абы и лъэпкъэгъуэмми дагъэ куэду ящI этщ.

Къэбыми Iуэхур хуабжьу гъэщIэгъуэнщ. Ар куэду зышхэм уэ тIыншу къапкърыхьэрхъым, сыту жьпIэмэ, апхуэдэ щIыхуэхэм я Iэпкълъэпкъыр витаминхэмкIэ гъэнщIащ. Къэбым теууэ тхыгъэхэм укъышеджэкIэ, гу лыьботэ абы витаминэр, каротин куэду зэрыхэлъым щIэныгъэлIхэр убгъуауэ зэрытепсэлъыхьым. Къэб лIэужьыгъуэхэм яхэтщ Iэфiу процентри 5 - 10, уэблэмэ 15-м нэс ящIэлъэхэр. Къэб жьыпIэ къызэрыкIыкIыр Iэхьэлэмэт щIэтщ, процент 36 - 52-м нэс и куэдагъэу. Адыгэхэм къэбыр нэхъыбэу зэрашхыр гъэвауэщ, гъэжьауи шхыныгъуэ хьарзынэ мэхъу, къэб шыпси ящI.

ЗэрыжьIащи, куэд щIащ адыгэхэм къэб къэгъэкIыи къызэрырагъажьэрэ икIи лIэужьыгъуэ куэд лIэу щытащ. Къэб хьэлыуэ къызыхэкIыу, бгъэва нэужькIэ, зи фэр пIащIэу телъэф лIэужьыгъуэхэм адыгэхэрэ къэбыр.

Шыбжийм зэрыгъэщIэн щIыхьэ щIыкIи щIэныгъэ зэрызэрыгъэ щIыкIи - чечевицэр, соер) къэуатщ, протеинкIэ кьызэрымыкIуэу бейщ. Ар кьызэхэсIыр абыхэм я лъабжьэм кьыпыхъуэ лъабжьэщIэкIэхэм хьуэам хэт азотыр куэду кьаубыду щIыр зэрагъэпшэрымрэ я ёзы къэкIыгъэхэмэ а азотыр адрей къэкIыгъэхэм нэхъри нэхъыбэу зэрызэщIашэфымрэщ. Джэшымрэ зи щIэ кьыгIуэ абы и лъэпкъэгъуэхэм я хуэдэу, куэду къэуат зыщIэлъ зы гъавэхэкIи, зы хадэхэкIи урихьэлIэнукъым. Нэхъ пыухыкIауэ жьпIэмэ, джэшым протеину процент 31-м нэс, джэш хъурейм процент 34-рэ, джэш щыкIуи - 32-рэ, нэкъутым - 31-рэ, соем процент 45-рэ хэлъщ. Джэшми, абы и лъэпкъэгъуэмми дагъэ куэду ящI этщ.

Къэбыми Iуэхур хуабжьу гъэщIэгъуэнщ. Ар куэду зышхэм уэ тIыншу къапкърыхьэрхъым, сыту жьпIэмэ, апхуэдэ щIыхуэхэм я Iэпкълъэпкъыр витаминхэмкIэ гъэнщIащ. Къэбым теууэ тхыгъэхэм укъышеджэкIэ, гу лыьботэ абы витаминэр, каротин куэду зэрыхэлъым щIэныгъэлIхэр убгъуауэ зэрытепсэлъыхьым. Къэб лIэужьыгъуэхэм яхэтщ Iэфiу процентри 5 - 10, уэблэмэ 15-м нэс ящIэлъэхэр. Къэб жьыпIэ къызэрыкIыкIыр Iэхьэлэмэт щIэтщ, процент 36 - 52-м нэс и куэдагъэу. Адыгэхэм къэбыр нэхъыбэу зэрашхыр гъэвауэщ, гъэжьауи шхыныгъуэ хьарзынэ мэхъу, къэб шыпси ящI.

ЗэрыжьIащи, куэд щIащ адыгэхэм къэб къэгъэкIыи къызэрырагъажьэрэ икIи лIэужьыгъуэ куэд лIэу щытащ. Къэб хьэлыуэ къызыхэкIыу, бгъэва нэужькIэ, зи фэр пIащIэу телъэф лIэужьыгъуэхэм адыгэхэрэ къэбыр.

къэбкIи зэддж лIэужьыгъуэ щыIащ адыгэ кьуажэхэм, хьэжькъэбкIэ зэдджэхэри щыIэт.

Шыбжийм шхыныгъуэхэр щагъэхьэзыркIэ мывьэнэшхуэ иIэщ. Абы витамин С жьыхуIэр кьызэрымыкIуэу куэду хэлъщ. Шыбжийр тэмэму хэмылъмэ, ерысыкъыр гурыхь хъуркъым. Шыпс лIэужьыгъуэхэм, лыбжьэхэм, джэдлыбжьэм, хьэнтхъупсхэм Iэмал имыIэу шыбжийтхъу традзэу щытащ.

Шыбжийм хэль сырыгъэр къезытыр капсицинкIэ зэддж пкъыгъуэращ. Капсицин зы граммыр псы литри 100-м хэплъхьэми, шыбжий зэрыхэтыр кьыбощIэ, апхуэдизкIэ абы сырагъ иIэщи. Шыбжий сырыр ижь-ижьыж льандэрэ ди хэгъуэгум щобагъуэ, адыгэхэм куэду къагъэкIыу зэрыщытам тхылъыжьхэр топсэлъыхь.

● IуэрыIуатэ - дыщэ пхъуантэ

Тхъуэжьейрэ Сосрыкъуэрэ. *Сурэтыр* **БИЮК Зия (Тырку)** *ищIащ.*

● ГушыIэхэр

Сыту угъэщIэгъуэн

- Хэт нобэ мы уи машинэм иса цIыхубзыр, - йоупщI бзылъхугъэр и щхьэгъусэм.

- Сыту угъэщIэгъуэн, уэ, сэ руэлыр щысIыгъым дежэ зи сыкьыз.эпльэкIыркым, - ет жэуап лIым.

Къалъыхъуэ

- Ди кассиры бзэхащ, - и нэр къыщихуауэ унафэщым дежэ щIэлъэдащ банкым и лэжьакIуэхэм ящыщ зыр.

- Сейфым удэплъа? - щIэупщIащ мылъкум къигъэгуэва унафэщIыр.

- Хьэуэ, ауэ ар абы дэхуэнукъым.

Дохутырыр хъуэж

- Нобэ дохутырым дежэ сыщыIати, Iэмал имыIэу тенджыз фIыщIэм сыкIуэн хуейуэ кьызжиIащ, - жи щIыхубзым. - Дауэ уепльрэ, Iлтэ хьэмэрэ Сочи кьыхэсхынуп?

- НэгъуэщI дохутыр дежэ кIуэн нэхъыфIщ.

Зэхуэзыхьэар **ХЪЫМБЭЗЭР Рашидщ.**

● Щыхушхуэхэм я гупсысэхэр

Нэхъыбэ къэпщIэху, нэхъ къарууфIэ уохьу

Куэдым тегушхэум куэд хуэзфIокI.

ГУМБОЛЬДТ Вильгельм, *нэмыцэ дунеяптъэ.*

Лэжьыгъэм и пIалъэм фIэкIа щIыхур нэхъыбэу зыгъасэ щыIэу кьыщIэкIынкъым.

МАКАРЕНКЭ Антон, *совет тхакIуэ.*

ГъэсакIуэм гъащIэм фIы дыдэу хищIыкIыу щытащ ешIэн хуейщ, абы хунгъэIущынIа щхьэкIэ.

ТОЛСТОЙ Лев, *урыс тхакIуэ.*

Фи акъылым и кууугъыр идэ ныбжьым теухуауэ кьэфъытэ.

БРАУНИНГ Робер т, *ингъкылыз усакIуэ.*

Щэнхабзэмрэ нэм кьыIундзэ бзиимрэ зыкIи зэмыкIуалIэ Iуэхугъуэщ.

ЭМЕРСОН Ралф, *американ философ.*

Упсэуным кьикIыр зэпымычу апэкIэ укIуэтэнырщ.

ДЖОНСОН Самюэль, *ингъкылыз усакIуэ.*

Псалъэзэблэдз

ЕкIуэкIыу: **1.** Адыгэхэр Волгэ псым зэреджэ. **4.** Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ артист, УФ-м гъуазджэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, КъБР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат композитор. **7.** Адыгэ лъэпкъым и зы къудамэ. **10**. Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, Адыгэ Республикэм и Къэрал саугъэтым и лауреат, нарт хъыбархэр зыхуихьэсыжу тхылъ зыбжанэу кьыдэзыгъэкIа тхакIуэ. **12** ХадэхэкI. **13.** ГуакIуэ, узыIэпащIэщ, теплъэ гъуэзджэзиIэ, екIу. ГъэфIагъэщIэу хьыджэбзхэми абыкIи щыдгъэщIащ. **15.** Къущхьэхъу щыIэ гъэмахуэ хъупIэ. **16.** КIыщокъуэ Алим Хэку зауэшхэр кьыщыхьеям, абы хуигъэпса усэ нэхъ цIрыIуэхэм ящыщ зы. **18.** Кьум, дэпхъхум я щхьэгъусэ. **20**. «ЩIыхь» орденым и нагъыщищри зрата адыгэлI. **22**. ЦIыхухъу гъуэншэдж щыIутелъ лIэужьыгъуэ. **23**. Пхъ гуахьуэм и жьитIым я пэм бжьакъуэм е гъущIым кьыхэщIыкIауэ фIалъхьэу щытар. **25.** Урысей Федерацэм щIыхь зиIэ и артистку, «Кабардинка» къэфакIуэ ансамблым и къэфакIуэ пажэу щыта. **27**. Хьэжьгъэ сыт хуэдэхэр кьрагъэхъуэри папщIэ кьагъэсэбэп хьэпшIы. **29.** ..., Мураткlэ зэджэри щIалэ фIыуIэ кьуэгъукъэ. **30**. Джэдыр адакъэм кьыщIщхьэщыкI зэманым зэреджэ. **31.**Кьэбэрдей-Балъкъэрым щIэныгъэхэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, КъБР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат, нарт хъыбархэр зыхуихьэсыжу тхылъ зыбжанэу кьыдэзыгъэкIа тхакIуэ. **12** ХадэхэкI. **13.** ГуакIуэ, узыIэпащIэщ, теплъэ гъуэзджэзиIэ, екIу. ГъэфIагъэщIэу хьыджэбзхэми абыкIи щыдгъэщIащ. **15.** Къущхьэхъу щыIэ гъэмахуэ хъупIэ. **16.** КIыщокъуэ Алим Хэку зауэшхэр кьыщыхьеям, абы хуигъэпса усэ нэхъ цIрыIуэхэм ящыщ зы. **18.** Кьум, дэпхъхум я щхьэгъусэ. **20**. «ЩIыхь» орденым и нагъыщищри зрата адыгэлI. **22**. ЦIыхухъу гъуэншэдж щыIутелъ лIэужьыгъуэ. **23**. Пхъ гуахьуэм и жьитIым я пэм бжьакъуэм е гъущIым кьыхэщIыкIауэ фIалъхьэу щытар. **25.** Урысей Федерацэм щIыхь зиIэ и артистку, «Кабардинка» къэфакIуэ ансамблым и

Бадзэуэгъуэм и 12-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

ЕкIуэкIыу: **3.** Пшагъуэ. **8.** Жьгъум. **10.** Мастэрбдз. **13.** Амур. **15.** Без. **16** Сурэт. **17.** Дауд. **21.** Пхъэр. **22.**Щыдз. **23** Нэгъуд. **27.** Лэгъыр. **29.** Кьундэпсо. **30.** Щалэ. **31.** Дыгъужь. **32** Шувалов. **35.** КIагъуэ. **40.** Даиэ. **41.** Шагъ. **44.** Щухъэ. **46.** Шхий. **47.** Вынд. **49.**Сыдж. **50.** Гъыдж. **51.** ЩIхьэмыгъаэз. **52.** Нэгъуей. **54.** ХъумакIуэ.

Кьехму: **1** Гуей. **2.** Хьы. **4.** Шфгъал. **5.** Даур. **6.** Щуей. **7.** Кьубас. **9.** Уэнщэку. **11** Мащэ. **12**. Шэпхъ. **14.** Уэшх. **17.** Уадэ. **19.** Елэн. **20**. Хьэпс. **24.** Джэдыгу. **25.** Кьуэал. **26.** Благъуэ. **28.** Пыжь. **30** ЩэкI. **33.** Уанэ. **34.** Оман. **36.** Удын. **37.** Сэмб. **38.** Щумахуэ. **39.** Хьэвэ.**42.** Пшэр. **43.** Кьуий-цыкIу. **45.** Бытыр. **48.** Дуэхъэ. **50.** Гъуэзэ. **53.** Ер. **55**. Мы.

Зэхуэхьэсар **УЭРЫШ Нурхьэлийщ.**

● Зи чэзуэхэр

ШIУШ Данэху.

Мамкъут

(Малинэ)

Гъурц дыдэу щымыт, метрр э ныкъуэкIэ, нэхъыбэкIэ дэкIей къэкIыгъэщ. Мэкъуауэрэгъуэм гъэгъа, цIыкIухэр, кьыпедзэ. Мэракlуэр бадзэуэгъуэм мэхъу. Фокlадэм нэс къыпIпЧ хунущ. Плыжьыфэщ. Мэ гуакIуэ и1эщ, пшхынуIэфщ.

Мы къэкIыгъэр хущхьуэ папщIэу къагъэсэбэпу щыщIадзар Пасэрей Альджыкьмрэ Урымымрэщ. Ауэ Урысейми мамкъутыр куэд щIауэ щащIыкъу. Ди щIыпIэми фIыуэ щокъу. ЩIыIэ зыхьхьаxэм, пыхусыкъ хьуахэм, гриппэ зэрыIэхэм я деждэ мьбы бжьыпэр иныгъыу къэпIлытэ хъунущ. Мы мэракlуэм хэльщ глюкозэу процентI 4-м щIигъу, фруктозэу - 8-м нэс, сахарозэу - 7-м нэс, кислотахэр, эфир дагъэ, флавоноидхэр, дубильнэ пкьыгъуэхэр, белок, С, А, РР, Е, Б гуп витаминхэр, каротин.

Мамкъутыр я хущхьуэщ льатэ, кIэтIий уз зиIэхэм, тэмакъыщэ хьуахэм, астмэ зэныкъуэкъуэхэм, зи ЫыР машIэхэм, щыгъупщэх хьуахэм. Мыр апхуэдэу сэбэп яхуохьу зи Iэпкълъэпкъ зэрыпIлэхэр уэхэм. Мы къэкIыгъэм и пхъэщхьэмыщхьэри и тхьэмпэхэри сэбэпышхуэщ. ЩIыIэ пхъыбамэ, пыхусыкъ, гриппэ пхъуамэ, бжэмкIит1 хуэдизкIэ хэлъу шей пщIыр ефри зыщIэуфэж, зыгъэпщIапIэ, жьы зыщIымыпъэхуж. Апхуэдэрэ махуэм зыбжанэрэ щIы, щэ-плIэ мынэхъ машIэу. Е5ы пхъэщхьэмыщхьэр умыIэмэ, и тхьэмпэр, зы стэканым тIу ху зди5 хуэ5эу, мафIэ ешэхакIэ дакьикъэ зыбжанэкIэ къэгъэкъуалъэ, фо е фошыгъу хэпхъхьэжи, абыхьи пштыру ефэ, зыщIэуфэж. КъэдкIыгъэр сабийхэм я дежкIи хуабжьу сэбэпщ.

И пхъэщхьэмыщхьэм кьыхэпщIыкI хъунущ варенэ, джем, желе, мармелад, кисель, компот, нэгъ уэщI ку зди. Ахэр ильэситI-щыкIэ пхъуэхьумэнущ. И тхьэмпэхэр жьэуапIэм щыв-гъэгъу, тхьилъмпIэ е хьыдан кьэп цIыкIу ифлъхьи, щыгъэлъ.

Санэ

(Смородинэ)

Мыр гъурц мэракlуэщ. ЛIэужьыгъуэ 150-м нос. Ауэ дэ нэхъыбэу дызыщыгъуазэр санэ фIыщIэмрэ санэ плыжьымрэщ. ЗэрыхуагъэфащэмкIэ, санэ фIыщIэр нэхъ сэбэпщ. Мэкъуауэгъуэм мэгъагъэ, бадзэуэгъуэм мэхъу. Мыри куэд щIауэ кьагъэсэбэп.

Санэм куэду хэльщ С, Д, Е, К, В гуп витаминхэр, каротин, белок, пектинхэр, кислотахэр, эфир дагъэ. Мы пхъэщхьэмыщхьэр сэбэп яхуохьу зи Iыр машIэх эм, гемоглобинир ехуэхахэм, щIыIэ зыхьхьаxэм, фошыгъу диабет зиIэхэм, зи нэхъ щагъуэгъу ЫмыIагъуэм, зи тхьэмщIыгъур уэхэм, зи зэрыр тэмэму машIажьхэм. Китайм мыбы и тхьэмпэхэр кьыщагъэсэбэп щIыфашхэ зиIэхэм, гъуэжь уз щIыкъритхэм щеIэзэкIэ. Ар шагъыр хужьым хэлъхьэ, мафIэ зыбжанэкIэ щагъэт, итIанэ сымаджэм и щIифэм махуэ зыбжанэкIэ щахуэ, нэхъыфI хъужьащ.

Санэ мэракlуэм кьыхащIыкI варенэ, кисель, шагъыр, ликер, желе, кIэнфетым халъхьэ пхъыгъ уэхэр, компот, нэгъуэщI куэди. Ахэр ильэси 2-кIэ пхъумэ хъунущ. И тхьэмпэр жьэуапIэм щагъэгъу, къэп цIыкIу иракlутэж. Ар шейм хэльу уефэ хъунущ. ИтIанэ санэ тхьэмпэхэр фIэIуГъэ щыпщIкI хэпIлъхьэмэ, гуакlуэ дыдэ хъунущ.

УГЪУРЛЫ Нурий.

НапэкlуэцIыр зыгъэхьэзырар НЭЩIЭПЫДЖЭ 3 амирэщ.

● Хъуэхъу

И диссертацэр екъулэныгъэкIэ пхигъэкIыу медицинэ щIэныгъэхэм я доктор цIэр кьыхэзырыфIащам щхьэкIэ Елгъэр Лилие Вячеслав и пхъум йохьуэхьу и тхьэмадэ Кашифрэ и пхъурылъху Линэ цIыкIурэ я деж кьыщыщIэдзэуэ и Iыхьлы, и благъэ, и ныбжьэгъуэ псори.

Ди гуапэщ узынщагъэрэ екъулэныгъэрэ уиIэу, уи бынхэм я гуфIэгъуэ ущымыщIэу кудэрэ упсэуну, улэжьэну.

● Рассказ кIэщIкIэр

Ущалъхуа щIыпIэр

Дэ тщыщ дэтхэнэми мы уафэшхуэм и щIагъым щIэщI зыпищI щымыIэ щIыпIэ, дыкъыщалъхуа, ди бынжэр щыпаупщIа щIы кIапэ тIэкIу, иужькIэ дэнэ дыщымыIами, ар тщымыгъупщэу допсэу.

Зэи жумыIэ, уигу кьыумыгъэкIыхьхэ ар кьыумыдзэу, зумыпсэу, уэ фIыуэ пльагъур щIы хъуреишхуэм и закъуэ хуэдэу. Ар фIыуэ щIипхуэпльагъунур яп1э дыдэу дунейм укъыщIтехьа, абы и Iэфiщ щIыкIэхэщIа Щы кIапэр фIыуэ щIыпIагъуэм дежщ. Ар пщыгъупщамэ, дунеишхуэм утегъэщIыкъуэ аращ.

ПIанэпэ зимыIэ унэ

Армянэм я композитор инКомитас зэгуэрым школым щIыхьэуэ елъагъу зыгуэр зэрызыхущIыхьам щхьэкIэ пIанэпэм дагъэуба щIалэ щIыкIур. Ар апхуэдизкIэ нэщхьэйти, Комитас фIэгуэныхь хъуащ икIи зэлъэIун хуейм елпальри, щIалэ щIыкIур хуит кьригъэщIыжащ. А тIум я закъуэу кьызэрынэу, Комитас ёупIащ абы:

- Мы дунейм сыт щIыэпхъуэкIынт, плъэкIамэ?

Абы и жэуапу щIалэ щIыкIым жиIащ:

- Гуэнэжь хьурейуэ елъэгъащIынт, зы пIанэпэ закъуи ямыIэу.

ГУРУНЦ Леонид, *ермэлы тхакIуэ. Зэхуэзыхьар* **КЪАГЪЫРМЭС Борисщ.**

Редактор нэхъыщхьэ ХЬЭФЫЦIЭ Мухьэмэд

РЕДАКЦЭМ И КОЛЛЕГИЕМ ХЭТХЭР

ЖЬэкIэмыхьу Маринэ (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхьы секретарь), **Жылаесэ Маритэ, Льостэн Муэ, Ныбжьэ Таисэ, Уэрдокъуэ Жансурэт, Хьэжьыкъарэ Алик, Шал Мухьэмэд.**

ДИ ХЭЩIАПIЭР

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщIанэ къатхэр.

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; кьуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 47-22-63, 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхьумэ Iуэхущ1апIэхэм я дэлажьэныбмкIэ - 42-60-53; хъыбарыщIэхэмкIэ, спортымрэ письмохэмкIэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 42-63-64, 47-32-15; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтериеи - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер Iуэхущ1апIэм - 42-26-41; суэттехым - 42-75-78.

Тедзэ тхыгъэхэм кьыщыхьа бжьыгъэхэм, кьышаIэта Iуэхугъуэхэм я пжьагьымкIэ аxэр зытхахэм пэсу жэуап яхь . Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплыкIэр зэтехуу зэныту щытекъым.

Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьныр и пщэ дольщ КъБР-м федеральнэ пощт зэныщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.

Тел.: 42-06-51, 42-19-59.

Газетыр щыпмкIэ жэуап екъ КъБР-м и "Роспечать" АО-м.

Газетыр 1989 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м №Н-0065-м щIэту ягъащ.

Зы ильэсым газетыр 250-рэ кьыдокI.

КъБР-м ПщIэхабзэмрэ хъыбарегъащIэ ГънатIэхэмкIэ и министерствэм 1905 гъэм щыIа Революцэм и цIэр зезыхь и политрафкомбинат. Налшык къ., Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 33, телефоныр 42-35-75.

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ **ДыщкI Соня, редактору Хьэжькъаер Алик, корректорхэу Афэ Тамарэ** *(3, 4-нэ нап.),* **ПхытIыкI Юрэ** *(1, 2-нэ нап.),* **корректорхэм я дэIэпыкъуэгъу Иуан Заирэ.** *КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ:* **Дол Маринэ, ГъукIэлI Рае, Щомахуэ Марианнэ,** *суэттыщI* **Къарей Элинэ.**

Номерыр "Адыгэ псалъэ" и компьютер Iэнатlэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ тедзэн хуейщ сыхьэт 20.00-м. Щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр 51531● Тираж 10.008● Заказ №2430